Fj 5044

Közgazdasági Könyvtár FOLYÓIRAT OSZTÁLY

M/ET

KÖZGAZDÁSZ
A MARX KÁROLY KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM LAPJA

XXVII. ÉVFOLYAM, 6. SZÁM ÁRA: 1,80 Ft 1985. MÁRCIUS 28.

Az ötödik évtized elé

A magyar társadalom progresszív szocialista erőinek most, az újabb magyar történelem negyedik évtizede végén újfent csak egyetlen célja lehet, mégpedig az, hogy ismét megragadja az adott *„történelmi pillanat”* szükségleteit és lehetőségeit, megteremtse azokat a feltételeket, amelyek között az ember ismét tágíthatja szabad egyéni és társadalmi tevékenységének mezőjét, mint örömeinek, boldogulásainak személyes társadalmi terénumát.

A felelős politikai intézményektől és vezetőktől pedig elvárható, hogy segítsék a társadalmat abban, hogy kijelölje az aktuális stratégiai jellegű célfüggvényeket, valamint a megoldás útjait-módjait, eszközeit, annak érdekében, hogy az ország együtt és egyetértésben megvalósíthassa *az újabb nagy társadalmi vállalkozást:* elérni a következő évtizedben azt, hogy *szocializmusunk* gazdasági, politikai és ideológiai viszonylatban szabaduljon meg gyermek- és kamaszkori jegyeitől, s *váljon érett felnőtté.* Hogy ez mit jelent?

Bizonyára nagyon sok mindent, de talán legelőször is azt, hogy a mindennapi életben végre mindenki — aki akarja — elérhesse, hogy képességei és teljesítményei szerint adhasson a társadalomnak és kaphasson a társadalomtól, főleg az anyagi gazdagság terén, de a politikai dimenziókban is. Az ember munkához való joga már nem merülhet ki abban, hogy mindenkinek lehessen munkahelye. Sokkal többről van szó: *a munka felszabadításáról* azok alól a béklyók alól, amelyeket utópisztikus szocializmusképzetünk, gondolkodásmódunk és történelmi örökségünk együttesen raktak rá a szocialista termelési-elsajátítási módra.

A felszabadulás utáni nemzeti történelmünkben a nép és a vezető társadalmi-politikai erők egy ideig sikeresen, ám 1948—1949-ben már sok vonatkozásban nem jól ragadták meg a *„történelmi pillanat”* szükségleteit és lehetőségeit. Valószínűleg nem azért, mert nem ismerték eléggé hazánk történelmi és társadalomszerkezeti viszonyait, tudatát, törekvéseit és érzelemvilágát, hanem inkább amiatt, hogy az akkori nemzetközi viszonyok összessége — amelyektől hazánk mindig erősen függött —, s gyakran saját hibái, vétségei következtében sok vonatkozásban hibás cselekvési és gondolkodásmódokat fogadott, fogadtatott el.

Bizonyos, hogy az 1956-os tragikus szocializmusválságból mind a lakosság, mind a vezető szubjektív tényezők — habár csak fokozatosan — jól mérték fel az adott *„történelmi pillanat”* szükségleteit és lehetőségeit, amidőn megkezdték a korábbi téves cselekvési és gondolkodásmódok kiigazítását. Ám az is evidensnek látszik, hogy a lakosság a maga mindennapi tapasztalataiban már akkor többet érzékelt a korábbi tévedésekből, mint választott vezető tényezői. Ám az is igaz, hogy az ország népével szolidáris, azt ismerő társadalmi szubjektumok a hatvanas évek derekán talán többet sejtettek az antagonisztikus osztályoktól megtisztult társadalom távlati gondjairól, mint maga a lakosság, s ezért indították útjára a gazdasági mechanizmusreform első fázisát.

Most — az igen gazdag tartalmú felszabadulás — negyedik-ötödik évtizedei fordulóján, amikor elszámolunk arról, hogy eddig mi sikerült jól vagy jobban és hol voltak kudarcok, meg azután számba vesszük, hogy az ország milyen régi és új szükségletei, igényei kívánnak kielégítést — kiindulópontnak tekintve a status quót — még jobban meg kell majd nézni, hogy melyek is a mostani *„történelmi pillanat”* fő jellemzői.

Szocializmustörténetünk és aktuális magyar világunk szemrevételezése azt mondja, hogy a már korábban elkezdett „kiigazítás” és a modernizálás — lényegét tekintve — azt jelenti, hogy a *szocialista alapviszonyokat mindenoldalúan meg kell újítani,* vagyis a dolog nem szűkíthető a gazdálkodás elveinek és módszereinek a továbbfejlesztésére, hanem elengedhetetlen a politikai intézményrendszer, a szocializmustudat egészének a progressziója is ahhoz, hogy a gyakorlat eleget tehessen a régi és az újabb lakossági szükségleteknek, érdekeknek, értékeknek. A lakossági-állampolgári érdek- és értéktörekvéseknek a középpontjában jelenleg az áll, hogy az emberi és anyagi stb. ráfordítástöbblet nagyobb kamatot hozzon, mint most és nemcsak a gazdaságban, hanem pl. a politikai cselekvésben is.

A társadalom megbízott vezető tényezőinek teljesíteniök kell ezeket a parancsokat. És persze azt is, hogy lássanak előbbre is: tudják meg, hogy a dolgozói teljesítmények objektívebb értékelését megvalósító szocialista piacgazdasági és politikai módszerek, eljárások kimunkálásának eredményeként bekövetkező egyéni és társadalmi anyagi gazdagságnövekedéssel párhuzamosan (netán némi fáziskéséssel) milyen további mindennapi emberi létdimenziók és milyen módon gazdagíthatók.

Szocialista társadalmunk modernizációja minden esetre sokkal nagyobb lélegzetű vállalkozás, mint az ökonómiai modernizáció, mivel ez utóbbi „csak” azokat az alapviszonyokat hozza létre, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy kiépülhessenek az emberi jogok újabb politikai, kulturális stb. dimenziói.

A szocialista rendszer kompozíciójára vonatkozó korábbi tévedések kiigazítása — párosulva az emberi életviszonyok előrehaladó mozgása által kiváltott új kihívásokra adandó válaszok egyidejű megfogalmazásával és realizálási szükségleteivel — olyan dolog, amely mint eddig is, úgy a továbbiakban is szükségessé teszi, hogy figyelembe vegyük nemzetközi viszonyainkat, s maximális támogatást szerezzünk újabb, nagy országépítő munkánkhoz.

Az ötödik évtized — és az azon túlmutató — országos feladványok nem kisebbek, hanem némileg más jellegűek, mint a korábbi évtizedek szükségletei és lehetőségei. Az új *„történelmi pillanat”* egyik újdonsága az, hogy a nemzeti konszenzus megtartása az előttünk álló társadalmi progresszióhoz, most még inkább igényli a dolog társadalmi méretű megtárgyalását, a kölcsönös egyetértést és a munkamegosztást figyelembe vevő megbízások megadását — ugyancsak kölcsönösségi alapon.

Ennek a konszenzusnak a megalkotása most talán nehezebb, s ugyanezért szükségesebb is, mint valaha. Nehezebb azért, mert amit tenni kell és főleg az, hogy milyen módszerekkel, eljárásokkal kell megtenni a dolgot, *az* — korántsem mindenoldalúan világos, tudományosan kimunkált, tiszta képlet és a gyakorlat által is kipróbált valahol. Valójában létezik egy csomó bizonytalansági-ismeretlenségi faktor is. Így pl. már most is tudjuk: az önszabályozó piacgazdasági intézményrendszer egyszerre képes tárgyilagosabban összemérni az emberi teljesítményeket, s ezáltal is érvényesíteni az elemi szocialista gazdasági elveket, s ugyanakkor fennáll a teljesítményértéki viszonyok új típusú deformációjának a veszélye is. És még nem tudjuk, hogy pl. ezt a lehetséges hatást hogyan lehet kivédeni. Bizonyos, hogy e tekintetben egy olyan hosszabb tanulási időre lesz szükség, amely alatt elkerülhetetlen, hogy hosszabb-rövidebb ideig ne legyenek vesztes társadalmi csoportok és rétegek. S az ilyen jellegű és ideiglenes veszteségek csak maximális társadalmi konszenzus mellett korrigálhatók. Társadalmi progressziónk érdekében vállalni szükséges a kísérleteket és az azokkal járó kockázatokat és egyre kevésbé lehet tétovázni, késlekedni, mivel társadalmi, gazdasági, politikai stb. feszültségeink csak halmozódhatnak.

A nemzeti és nemzetközi konszenzus megszerzése új progressziónkhoz, azt is jelenti, hogy az új *„történelmi pillanat”* szükségletei és lehetőségei megragadásának a feladatait nem vállalhatja magára csak a párt vagy csak a kormány. Ez — az egész magyar társadalom vállalkozása. És ahhoz, hogy ez így is legyen, bölcsen és türelmesen szükséges megválasztani az elengedhetetlen társadalmi és politikai intézményeket és vezetőket és minden társadalmi közreműködőnek világosabban kell látnia, hogy mi múlik rajta, hogy azután mindegyik tényező vállalhassa a felelősséget és dicsőséget saját tevékenységéért. És ha hibázunk, vonjuk egymást kölcsönös felelősségre és végezzük el a szükséges korrekciókat. Tudjuk, hogy a társadalmi élet nem olyan, mint az operettvilág, műfajilag közelebb áll a drámai műfajhoz. Ám ez nem lehet akadálya az új konszenzusnak.

HERÉDI ISTVÁN

És megszólaltak a harangok...

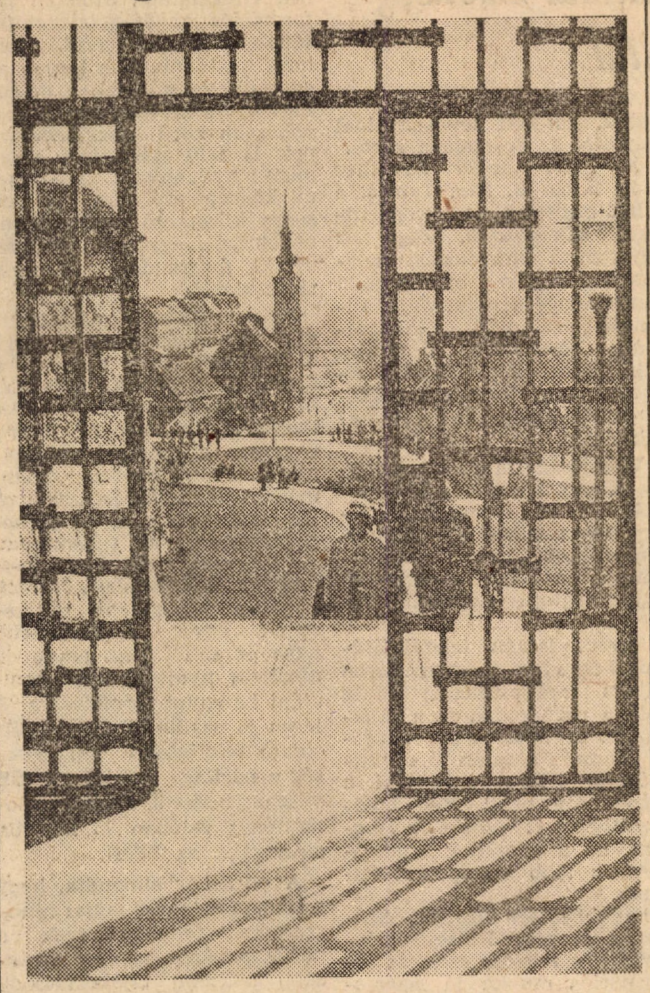

Távirat a kongresszusnak

Egyetemünk pártbizottsága táviratban köszöntötte az MSZMP XIII. kongresszusát. A távirat szövege a következő:

Kedves Elvtársak!

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem oktatói, dolgozói és hallgatói nevében köszöntjük a Magyar Szocialista Munkáspárt XIII. kongresszusát. Munkájukhoz sok sikert kívánunk, és szívből reméljük, hogy a kongresszus eredményei hozzájárulnak hazánk gazdasági, társadalmi továbbfejlődéséhez.

MKKE pártbizottsága

Véradás után

Sikerrel lezajlott egyetemünkön az önkéntes véradónap március 5-én. A Kinizsi utcai kollégium klubjában 202-en jelentkeztek véradásra.

Köszönjük a segítségnyújtást minden véradónknak, és köszönjük mindazok munkáját, akik részt vettek az előkészítő szervezésben.

MKKE Vöröskereszt-alapszervezet vezetősége

Tudományos tanácskozás a felszabadulási évforduló tiszteletére

A hazánk felszabadulásának 40. évfordulója tiszteletére rendezett konferencia március 21—22-én zajlott le egyetemünkön. Egyetemünk 70 oktatója tartott előadást, az elhangzottak reprezentálták az intézményünkben folyó kutatómunka irányait, a különböző tanszékek tevékenységét. A résztvevők általánosan elfogadott véleménye volt, hogy a konferencia színvonalában előfordultak egyenetlenségek, a kiemelkedő, új kutatási eredményeket felvonultató, újszerűen fogalmazó előadások mellett elhangzottak gyengébben sikerültek is. Sajátos, hogy a gazdaságirányítási és vállalati gazdálkodás szekció ülésén elhangzott referátumok sem vitázó, sem kérdő hozzászólásokat nem váltottak ki, ezzel szemben a gazdaság és társadalom szekció mindkét napi munkáját a kérdések, vitázó és kiegészítő hozzászólások sora kísérte. Némileg elszomorító, hogy a tanítási szünet ellenére a hallgatók csak gyér számban voltak kíváncsiak oktatóik előadásaira. Viszont az egyetem kutatói és oktatói is mérsékelt érdeklődést tanúsítottak a rendezvény iránt, 20—50 között mozgott a hallgatóság minden kori létszáma.

Lapunk negyedik oldalán igyekszünk ízelítőt adni az elhagzott előadásokból.

Új hírek, jó hírek az EFIN-ről

Legutóbbi híradásunkban ott hagytuk abba, hogy a Közgáz javaslatára végül is a Közgázon *lesz* egyetemközi fesztivál április 18—21. között. Lesz *politikai tanácskozás („A egyetemi, főiskolai réteg helyzete, törekvései társadalmunkban”* címmel, vitaindítót tart *Bakacsi Gyula).* Lesz előadássorozat a *demokrácia és az ifjúság* témaköréből (előad: *Pozsgay Imre, Gazsó Ferenc, Kéri László, Széll János, Antal László, Bihari Mihály).* A *pártkongresszus* tapasztalatairól ad elő és tart konzultációt *Grósz Károly.* Ez így azonban még sokaknak talán túl száraz és tömény program lenne. De hát nem is ez csupán az EFIN lényege! Színes, diákcentrikus, változatos, a legkülönbözőbb egyetemek és főiskolák KISZ-szervezeteinek és öntevékeny csoportjainak együttműködésével születő fesztivált szeretnénk létrehozni!

Az új, jó hírek lényege, hogy ez talán sikerül is. Csak néhány részlet a még nem teljesen végleges programból: a *Tanítóképző Főiskola* lelkes és energikus aktivistái a Zsil utcai épületbe hihetetlenül sokszínű *fesztivált* szerveznek az *öntevékeny körök számára,* mozgalmi giccskiállítással, számítástechnikai játékbarlanggal, kirakodóvásárral, teaházakkal, kézműves- és fotókörök kiállításaival, gitárosokkal és felsorolhatatlan sok egyéb mással. *Az ELTE környezetvédelmi klubja rendezi a környezetvédelmi klubok találkozóját. Az Ybl Főiskola „Településeink sorsa”, a Kertészeti Egyetem Zöldfelületi tervek, az Interdiszciplináris TDK „Egy lehetséges holnap” — állókonferencia Communard város terveiről* címmel készít kiállítást. A budapesti egyetemek, főiskolák *Közép-Európa-klubjainak találkozója* kerekasztal-beszélgetést hoz majd *„A közép-kelet-európaiság eszméje a magyar tudományban, közgondolkodásban és közművelődésben”* címmel, s egy szép *Kós Károly-estet.* Tengernyi amatőr és profi koncert, rendezvény — köztük a *Közgáz Klub nemzetközi dzsesszfesztiválja* — teljesíti ki a fesztivált.

A rendezvénysorozat politikai tétje, hogy a mai, nem igazán felfelé ívelő hangulatban *közös cselekvésre s közös élményekre* sikerül-e összehozni a réteg — és a Közgáz — KISZ-eit, klubjait, kollégiumait, diáklapjait — és diákjait, vagy sem. Ha nem sikerül: nehéz lesz megtalálni a szerencsésebb formát, ügyesebb közreműködőket erre a célra. Ha viszont sikerül, akkor *megteremtődhetnek a további, folyamatos együttes cselekvés, jobb közhangulat némely alapjai.*

A részletes programra következő számunkban visszatérünk. Addig is: minden egyetemistát, főiskolást (a voltat, a leendőt is) és minden más résztvevőt nyitottan vár az idei EFIN!

B. Kiss Tamás

Meghívó

A hazánk felszabadulásának 40. évfordulója alkalmából megrendezésre kerülő ünnepély április 2-án 13 óra 30 perckor lesz a Ráday utcai kollégium dísztermében. Ünnepi beszédet mond Szarvas László, az egyetemi pártbizottság titkára. Az ünnepségen adják át legrégebbi dolgozóinknak az egyetemi plakettet, oklevelet nyújtanak át azoknak, akik 40 éve tagjai a pártnak és a KISZ kitüntetettjei is ekkor vehetik át jutalmaikat. Az eseményt a Társadalomelméleti Kollégium és az énekkar műsora teszi ünnepélyessé.

Az ünnepségre az egyetem vezetése szeretettel várja egyetemünk minden dolgozóját és hallgatóját.

Törökbálinti életképek

„Egy kollégium attól lesz jó vagy rossz, hogy milyen a társaság...”

Amikor az ősünk lejött a fáról, első dolga volt, hogy valami lakás, barlang után nézzen. Ezen a szokásán később sem változtatott. Ám mivel azóta volt némi fejlődés, az embernek van első, második stb. otthona is. Egy ilyen második otthonról mesélnek a lakói, akik a kies, zöldövezeti Törökbálinton élik mindennapjaikat, illetve néhányan csak éjszakáikat.

Egy lány Szabolcsból

— *Eléggé messze kerültél otthonról, nem volt nehéz a beilleszkedés?*

— Ó, nem. Különösen azért, mert év elején nagy vendég-

(Folytatás a 3. oldalon.)

A propaganda és a művelődéspolitikai bizottság feladatai

A propaganda és művelődéspolitikai bizottság március 14-én tartotta kibővített ülését a pártalapszervezetek információs felelőseinek meghívott párt- és KISZ-vezetők részvételével.

A lendületes és ígéretes tanácskozáson *Valcsicsák Imre*, a PMB vezetője ismertette a tanév során a bizottság előtt álló feladatokat. Ezek a következők:

— *Az egyetem közművelődési helyzetének megvitatása.* Az anyag elkészítése a munkabizottság egy szűkebb körére lett bízva. Tagjai: Kerekes Sándor, Kovács Károly (hallgató), Kővári György, Mihály Albert és Farkasinszky Tiborné. A közművelődés helyzetéről készült anyagot a PMB is megtárgyalja és ezután kerül a pártbizottság elé.

— *A tanévben sorrakerülő jelentősebb politikai ünnepeink megtartásával kapcsolatos feladatok vállalása.*

— *A munkabizottságnak hozzá kell járulnia a pártélet középtávú koncepciójának kialakításához* a saját elképzelései szerint. A koncepciónak az egyetemen belüli és azon kívüli életére vonatkozó javaslatokat kell tartalmaznia. Célul kell tűzni a pártélet aktivizálódását, az egyetemi érdekviszonyok feltárását és azok helyes kezelését, továbbá az egyetemen kívüli politikai munka lehetőségeit. A vb ugyanis úgy ítéli meg a lehetőségeket, hogy az egyetemnek indokolt lenne a reális talajon állva kiterjedt társadalmi, közéleti tevékenységet folytatni az egyetemen kívül.

A PMB tanévi terveihez szólt hozzá *B. Kiss Tamás*, a KISZ-bizottság agit-prop. titkára. Kifogásolta, hogy az egyetem közművelődési helyzetét vizsgáló bizottságban nincs eléggé képviselve a hallgatóság, márpedig a közművelődés elsősorban az ő területük. Kérte, hogy vegyék figyelembe e témában a KISZ-bizottság kidolgozott állásfoglalását.

Valcsicsák Imre megnyugtató választ adott. A vizsgálatnak —, mint mondotta — együttes munkán kell alapulnia, ott kell lennie a KISZ véleményének is a tapasztalati anyag végleges megfogalmazásában.

Herédi István felszólalásában hangsúlyozta, hogy ilyen stílusú megbeszéléssel eddig még a pártéletben nem találkozott. A határozott, célratörő program alapján jó együttműködére lehet számítani a bizottságon belül. Még határozottabb lett volna ez a program, ha a feladatok kidolgozásához több szempontot kapunk.

Ezt követően *Kovács Sándor*, a végrehajtó bizottság információs felelőse szólt az információs munka jó megalapozásáról. *Az információs hálózat legyen tájékozott arról mindig, hogy milyen az egyetem politikai aculata.* Valós, hiteles információi legyenek. A folyamatos tájékoztatással biztosítható csak a megalapozott politikai munka. A PMD tagjaiból munkabizottság alakult (Bikics István, Herédi István, Láng János, Széll János, Kovács Sándor) az információs munka fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatára. *Szólt az információs ankét felelevenítésének szükségességéről.* Kell, hogy mondanivalója legyen az egyetem vezetésének a dolgozókhoz, de e fórum keretében a szélesebb körű közvéleménynek is lehetősége lesz véleményt nyilvánítani az egyetemi koncepcióról. Ezt követően soron következő politikai ünnepeinkről, egyetemi eseményeink megrendezéséről adott tájékoztatót.

Szarvas László, a pártbizottság titkára üdvözölte a PMB munkabizottságot. Felhívta a figyelmet a felszabadulásunk 40. évfordulója tiszteletére rendezett tudományos ülésre, valamint a tanszéki tudományos tanácskozásokra. Tudományos *tanácskozást tart az ipargazdaságtan, a politikai gazdaságtan, a tudományos szocializmus, a pedagógiai tanszék és a Nyelvi Intézet.* A kongresszus után egyetemünk egyik legjelentősebb ügye az EFIN lesz, amely jó alkalmat nyújt a kongresszus utáni hangulat formálására. E téren jó együttműködésre, kétoldalú felelősségre van szükség a párttag oktatók, KISZ vezetők részéről, hogy a 23 intézményt valóban jó irányba aktivizálja az EFIN.

A pb-titkár elmondta, hogy a munkabizottság tagjai rendszeresen felkészülhetnek a pártbizottságon néhány fontosabb politikai tájékoztatóból. De segíteni fogja a belső tájékoztató munkát a jövőben az Egyetemi Tájékoztató kiadásának rendszeresítése, valamint az információs jelentés írásos anyagának kiküldése.

H. E.

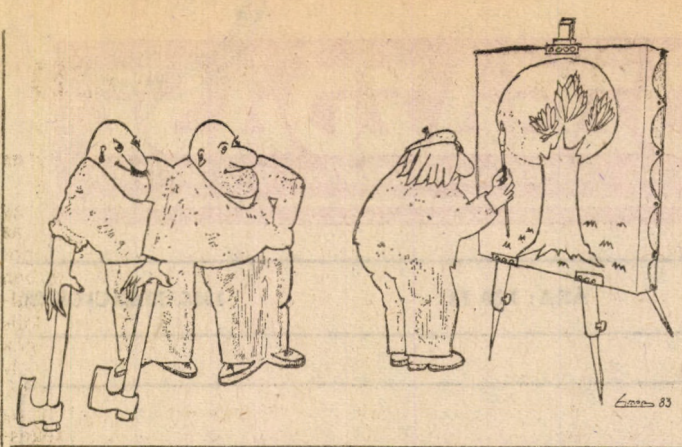

Építőtábor!

Ázsiától Nyugat-Európáig

Hazai építőtáborok:

Miskolc

Ideje: 1985. július 7—27.

Bárki jelentkezhet. Minél több fiú jelentkezését várjuk. A táborban szovjet, csehszlovák, NDK-beli és bolgár fiatalok is részt vesznek. Feliratkozni a KISZ-bizottságon található füzetbe lehet.

Tápiószele, Szeged

A KISZ KB-n keresztül nyílik lehetőség erre a táborozásra, melyen nyugati diákok is részt vesznek. Ide 5-6 diákot ajánlhatunk. Elsősorban angolul jól beszélők jelentkezését várjuk. Ezt természetesen nem ismerjük el miskolci táborozás gyanánt a külföldi építőtáborba való jelentkezésnél.

Jelentkezési határidő: április 2.

Aki jelentkezik, az a nevét és a szakát írja fel egy papírra és dobja be Becsey Zsolt fakjába.

Külföldi építőtáborok:

Jelentkezni lehet Leningrádba, Várnába, Pozsonyba, Berlinbe, Irkutszkba. A táborok előreláthatólag július közepétől augusztus közepéig tartanak. Jelentkezés április végéig, a KISZ-bizottságon található jelentkezési lapokat töltsétek ki és adjátok be Becsey Zsoltnak, a nemzetközi szakbizottság vezetőjének a fakjába.

Nyugat-Európai építőtáborok:

NAGY LEHETŐSÉG!!

Szűk keretszámmal az idén is ajánlhatunk közgázosokat ezekbe a táborokba. Jelentkezési feltétel: egy nyugati nyelv nagyon jó ismerete (akit ajánlunk, annak nyelvi tesztet kell írnia), — angol, német, francia, de lehet spanyol vagy olasz is —, megfelelő politikai érettség és valamilyen közéleti vagy KISZ-tevékenység. Aki jelentkezik, az írja föl a nevét, évfolyamszámát, szakját és a választott nyelvet egy papírra, és dobja be azt Becsey Zsolt fakjába.

Jelentkezési határidő: április 2.

A KISZ-bizottság nemzetközi szakbizottsága

Újdonság!

MTA-tanácskozás videoszalagon

Az Oktatástechnikai Bázis megvásárolta „A gazdaságirányítási rendszer fejlesztése" című, 1984. október 22—24-e között lezajlott tájékoztató tanácskozás videoanyagát. A film a tanácskozás rövidített, szerkesztett anyaga, 12, egyenként kb. 1—1 óra időtartamú előadás felvétele.

Néhány téma kedvcsinálónak:

A gazdaságirányítási rendszer fejlesztésének alapjai, fő vonásai (ea: *Dr. Hetényi István* pénzügyminiszter).

A vállalati tervezési rendszer fejlesztése (ea: *Dr. Horváth László*, az OVK főigazgatója).

Árpolitika, a termelői-fogyasztói árrendszer és ármechanizmus (ea: *Vissi Ferenc*, az OAÁH elnökhelyettese).

A külkereskedelem szabályozása, a konvertibilis elszámolású folyamatot érintő gazdasági eszközök fejlesztése (ea: *Török István* KM államtitkár).

A teljes címlistát eljuttatjuk valamennyi tanszékhez.

Az Oktatástechnikai Bázison lehetőség van — előzetes időpontegyeztetés után — az egyes videokazetták megtekintésére, az oktatásban esetleg vetítésre alkalmas részek kiválasztására. Az ilyen irányú igényeket *Szilágyi Gábor* laborvezetővel lehet megbeszélni a 174-106, vagy a 174-188-as telefonszámon.

Kornai a szoc. pg-ben?!

Élénken él emlékezetemben, hogy úgy öt évvel ezelőtt milyen elégedetlen volt évfolyamunk a szocializmus politikai gazdaságtana tantárgynak mind a nemzet-, mind a külgazdasági fejezeteivel, hogy a világgazdaság kérdései mennyire nem különültek el a pg-ben a két év alatt. Ekkortájt jelent meg *Kornai János* Hiány című műve, amit azonosnak éreztünk a magyar gazdaság tényeivel, szemben azzal, amit az órákon kellett tanulnunk. Készül az új pg. tankönyv negyedik, a világgazdasággal foglalkozó kötete. Ennek kapcsán beszélgettünk a könyv egyik szerzőjével *Tóth Ferenccel*, a pg-tanszék oktatójával.

— *A készülő új könyv általam olvasott részét „kornainak" éreztem. Az ő szemléletmódja, kategóriái stb. segítségével tárgyalja ez a rész a szocialista országok külgazdasági kapcsolatait. Hogyan tört utat magának a politikai gazdaságtanba ez a megközelítés?*

— Azt a tudományos koncepciót, amelyet Kornai a Hiány című művében összegez, amely a hiányt a szocialista gazdaság működési mechanizmusából fakadó jelenségként, e gazdaság szerves részeként fogja fel, már 1957-ben elkezdi kidolgozni a gazdaság túlcentralizáltságával foglalkozó írásában. Másrészt ehhez hasonló felvetéseket találhatunk más szocialista országbeli (például cseh) szerzőknél is. A Hiány az első összefoglalása ennek a gondolatrendszernek, s óriási magyarázó ereje van. A szocializmus politikai gazdaságtanába való átültetése fokozatosan, kérdéskörönként történt. Az új pg. tankönyv harmadik kötetében *Hámori Balázs* illesztette be, alkalmazta átfogóan a szocialista gazdaságra vonatkozóan ezt a szemléletet. Ez részben meg is előlegzi a negyedik kötetet, így azt is, hogy ennek a gondolatrendszernek az alkalmazását folytatni kell. Egyébként a majdnem-kielégíthetetlen importigény elméleti előtérbe állítása egybevág azokkal a tényekkel, amelyeket *Bauer Tamás* a Tervgazdaság, beruházások, ciklusok című könyvében fejt ki, s amelyekre a tankönyvben mi erősen építünk. Ebben Bauer kimutatja azt a folyamatot, amelynek során a viszonylag nyitott szocialista országokban a beruházási ciklusok nyomán keletkező feszültségeket, a kielégíthetetlen inputigényt tovább allokálják a külgazdasági kapcsolatokra. A túlfűtött input, illetve importigény viszont a külgazdasági egyensúly felbomlásához vezet, ami miatt vissza kell fogni a beruházásokat, vagy az életszínvonalat. Ez a beruházások újabb hullámának megindítására kényszerít stb. Ez a gondolatmenet végül is magában foglal olyan kulcskategóriákat, mint például a vállalatok puha költségvetési korlátja stb., amelyek Kornai fogalmai.

— *A Kornai féle megközelítésnek viszont van egy olyan előfeltevése, hogy a gazdaság objektív szabályszerűségek szerint működik, aminek megvannak a maga elemei (például a piac), s ami ekként feltárandó, nem pedig ideológiai alapon levezetendő terület. Az öt évvel ezelőtti pg nem így kezelte a szocializmus gazdaságtanát.*

— Sztálinnak a szocializmus közgazdasági problémáiról írt műve óta hivatalosan is elfogadott az, hogy a gazdaságnak objektív törvényszerűségei vannak. Ezzel együtt persze a gyakorlatban sokszor logikai feltevések alapján levezetett, törvényszerűségnek mondott összefüggések alapján állt a szoc. pg. Kornai a gazdaság valóságos működésének leírására vállalkozott, azzal a kiindulóponttal, hogy meg kell nézni ezt a gazdasági modellt, mert öntörvényűvé vált, mert a rendszerelemek alkalmazkodtak egymáshoz, a gazdasági szereplők és motivációik hozzáidomulnak a feltételekhez, így a paternalista szituációban elfoglalt helyükhöz, illetve a hiányhoz.

— *Térjünk át a készülő könyvre. Melyek ennek a gondolati fordulópontjai, újdonságai?*

— A könyv 10 fejezetéből az elsőt *Bock Gyula* írta. Ez a rész tulajdonképpen egy újratermeléselméleti megközelítés, amelynek az a célja, hogy általános szemléleti megalapozást adjon a könyvhöz. Ehhez külgazdasági összefüggésben igyekszünk felhasználni *Jánossy Ferencnek* „Az akkumulációs lavina megindulása című művében kifejtett modelljét. Nagy vonalakban arról van szó, hogy a tőkehiány önmagában nem magyarázza eléggé jól a gazdasági prosperitást, figyelembe kell venni az allokációs, tőkefelhasználási mechanizmusokat, a gazdaság külgazdasági szempontú struktúráját stb. is. A gazdaságnak a feudalizmusra jellemző zárt, önellátó, kifelé csak outputot szolgáltató köreit csak akkor sikerült a tőkének feltörnie, amikor a gyáripari termékek kiszorították a zárványszerű falusi piacokról az önellátó termelést folytató kézműves stb. rétegek termékeit, input igénybevételére kényszerítve ezzel ezeket a piacokat, felszámolva elszigeteltségüket. E fejezet azzal számol, hogy a világgazdaságnak egy nemzetgazdaságra gyakorolt hatása alapvetően azzal függ össze, hogy a nemzetgazdaságba a külgazdaság zárványszerűen, vagy az újratermelési folyamatok mélyére hatolóan épül-e be. A világgazdasági feltételek szigorodása az előbbi esetben a zárt külgazdasági szektor importpótló tevékenységgel való helyzettesítésére, autarchiára ösztönöz. Az utóbbi esetben viszont a belső piacokba szervezesen beépülő import megszerzéséért rugalmas reagálásra, exportszempontú fejlesztésekre van szorítva a gazdaság. Az elmaradottságnak tehát nemcsak a fejlettebb országok gazdasági fölénye, hanem az elmaradottabbaknak a külgazdasági hatásokat rosszul becsatornázó gazdasági mechanizmusa, szerkezete is oka.

A könyv 2. és 3. fejezetében, amelyeket szintén Bock Gyula írt, a nemzetközi érték, nemzetközi cserearányok stb. klasszikusan kötelező témaköreivel foglalkozunk. Ebben a részben a komparatív előnyök létezésének, realitásának feltételeit igyekeztünk alaposabban körüljárni, mint azt az eddigi tankönyvek tették. A komparatív elméletet sok bírálat éri, elsősorban szigorú előfeltételei miatt. Ezek jórészt jogosak, különösen a fejlődő országok és a fejlettek viszonyát tekintve, azonban ha a komparatív előnyök elméletét elvetettük volna, akkor a nemzetközi gazdasági hatékonyság megragadhatóságáról is le kellett volna mondanunk.

A 4—5. fejezetet *Garai Katalin* írta, ezek a nemzetközi pénzügyekkel, illetve a tőkekivitellel foglalkoznak. Az előbbi témában újnak számít, hogy szó esik a nemzetközi eladósodás problémájáról, ezen belül az eladósodás olyan „trükkjeiről" is, mint az, hogy hogyan oldható meg a burkolt fizetésképtelenség stb. Az 5. fejezet témájának újdonsága, hogy túllép a tőkekivitelnek a fölösleges tőkék átcsoportosítására való visszavezetésén, általánosabban, mint a tőkeallokáció egyik útját mutatja be a tőkekivitelt. E téma keretében foglalkozunk a működőtőke magyarországi importjának lehetőségeivel és szükségességével.

A 6. fejezetet a vállalatok nemzetközi tevékenységének kérdéseire szántuk. Ebben alapvetően a neoklasszikus közgazdaságtan eszköztárára, vizsgálati módszerekre támaszkodunk. Nagy a szerepe a multinacionális vállalatok elemzésének. Ezekkel kapcsolatban nemcsak az egyes nemzetállamokkal való érdekkonfliktusaikra, monopolhelyzeteikre helyezünk súlyt, hanem például olyan tulajdonságaikra, mint az, hogy szabályozástechnikájuk ez idő szerint felülmúlja az államok vám-, adó-, hitelpolitikáján stb. keresztül megvalósuló szabályozási eljárásait, lehetőségeit. Szó esik arról is, hogy ezeknek a vállalatoknak mennyire fejlett marketing, pénzügyi stb. alrendszerei vannak, s hogy ez mekkora előnyt rejt magában a nemzetközi piacokon szocialista vetélytársaikkal szemben. (A szocialista vállalatokról ugyanis történeti fejlődésük során mind a kereskedelmi, mind a fejlesztési rendszereket lebontották — kereskedelmi vállalatok, illetve kutatóintézetek létrehozásával —, és a befektetett eszközeik megtérülése elhanyagolt, vagy központi hatáskörbe vont követelménnyé vált.)

A 7. fejezet voltaképpen az integráció piaci elméletét, az EGK modellt írja le. Igyekeztünk az elméletre helyezni a hangsúlyt — az átfedések elkerülése végett —, így például a konkrét közöspiaci agrárpolitikáról szó sem esik.

A 8. fejezet a KGST-vel foglalkozik Kornai logikáját felhasználva. A tagországokban eddig megvalósult központi irányításon alapuló rendszerek sajátosságaként a vállalatok költségvetési korlátja puha, ami kielégíthetetlen erőforrásigényt, s ennek részeként kielégíthetetlen importigényt teremt. Ennek, illetve az így keletkező nagy exportellentételezési igényeknek a kielégítése feszültségeken át vezet el a nemzetközi viszonyokban megjelenő hiánymechanizmusokhoz. Annak mértékében lehetséges az előrelépés az együttműködésben, ahogyan az egyes országokban a hatékonyság a mikroszintű egységek belső törekvésévé tud válni. Nagyjából ezek a felvetések képezik e témakör tárgyalásának kiindulópontjait.

A 9. fejezetben nemzetközi elemzési technikákat adaptálva igyekeztünk bemutatni azokat a hatásokat, amelyeket a nemzetközi munkamegosztás gyakorol a gazdaság belső feltételeire. A 10. fejezet a világgazdaság globális problémáival foglalkozik.

Hogy milyen lesz tanulni ezt a könyvet, azt nem tudom. Valószínűleg nehéz. Mindenesetre mi igyekeztünk benne egy reálisabb szemléletet nyújtani a világgazdaság egészére vonatkozóan.

K. S.

HPCS-tábor

Beharangozó

Az ősszel megbeszéltek alapján a hallgatói pártcsoportok bizalmijai tavaszra is megteremtik a hallgatói párttagok számára a találkozás lehetőségét. A tábor április 12-től 14-ig a fővárostól kb. 20 kilométerre lévő Sződligeten lesz. A program szervezői az ilyenkor szokásos ismerkedési bulin, vetélkedőkön, éjféli focimeccseken és magyar—skót—szerb—görög—török stb. táncházon kívül elsősorban parázs vitákra számítanak. A beszélgetések sorkentése érdekében gazdaságpolitikai tájékoztatót, kongresszusi élménybeszámolót is terveznek avatott előadókkal. Szükségesnek tűnik még a HPCS-k mozgalmi tevékenységének — különösen a KISZ-bizottság kezdeményezéseihez, munkájához való csatlakozás — összehangolása is.

A részvételi díj egy hányadát — úgy 100—150 Ft-ot — a táborozóknak maguknak kell fedezni. Az őszi alkotó légkör és jó hangulat után minden arra utal: érdemes lesz egy újabb hétvégét erre áldozni!

Az érdeklődő párttagok bizalmiaiknál jelentkezzenek minél előbb! A párttag hallgatók azokat is szívesen látják, akik a pártmunka iránt érdeklődnek, belépésüket fontolgatják.

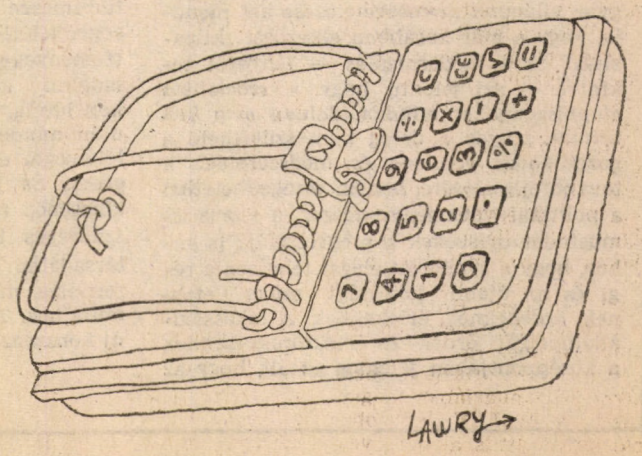

Európa 2000-ben

Néhány héttel ezelőtt az olasz „Európa Mozgalom" nagyszabású konferenciát rendezett Rómában „Európa 2000-ben" címmel, ahol hazánkat Palánkai Tibor, a világgazdaságtan tanszék vezetője képviselte.

— Hogy mindjárt az elején kezdjük, mégis kik vettek részt ezen a sokat ígérő konferencián?

— A résztvevők nagy része olasz volt, de például az NSZK-t, Franciaországot, Belgiumot, Angliát, Dániát stb. is neves tudósok, sőt politikusok képviselték. Két világhírű személyiség is megjelent: Vaszilij Leontvev (aki a technológiai kihívásokról beszélt) és Robert Triffiu (aki a mai pénzügyi rendszer kialakításának és reformjának prominens képviselője). Említést érdemel még Michel Albert, a Mitterrand-kormány tervezési szakértője, egyébként neves francia közgazdász.

— Az európai fejlődést sok szempontból lehet vizsgálni, de gondolom, Rómában csak néhány problémát emeltek ki ezek közül.

— Valóban, a vita lényegében a technológiai, a pénzügyi és a politikai kihívások területén zajlott.

Az egyik széles teret kapó érdekes kérdést a világban tapasztalható fejlődés és az ezzel kapcsolatos kihívások jelentették. Leontyev előadói beszédében felvetette, hogy vajon biztosítható-e a felgyorsult fejlődés mellett a teljes foglalkoztatás, vagy a kapitalizmus szempontjából is teljesen új helyzet állt elő, azaz nincs más alternatíva, mint a tömeges munkanélküliség. A tények azt mutatják, és Leontyev is azt vallja, hogy a dramatizált jövőkép nem állja meg a helyét, és a technikai forradalomnak inkább a munkaerő radikális átstrukturálódása a fő következménye. Tudatos politikával (amit Ausztria, Svédország és Japán példája igazol) a tömeges munkanélküliség elkerülhető. Foglalkoztatási szempontból óriási tartalékot jelent a munkaidő csökkentése. Példaként elmondta, hogy felmérések szerint a múlt század közepén az átlagos munkában töltött élet 140 000 óra volt. (70 óra 50 hét, 40 év), ma ez közürbelül 70 000 óra (40 óra 47 hét, 40 év), az egyhónapos szabadság és a szabad szombat figyelembevételével. A következő tíz évben ez lemehet egészen 50 000 óráig (35 óra 35 hét, 40 év) a műszaki feltételek alapján. Hogy ez pontosan hogy jön ki, az az előtérbe helyezett szemponttól is függ: lehet például növelni a szabadságot, csökkenteni a nyugdíjkorhatárt vagy megvalósítani a háromnapos hétvégét.

A legnagyobb vita a körül zajlott, hogy Európa hogyan alkalmazkodott az új technikához. A jelenlevők zöme szerint rosszul, az utóbbi években Nyugat-Európa lemaradása a szupertechnológiákban növekedett, főleg Japánhoz, de az USA-hoz képest is. Mivel a nyugat-európai integráció hívei voltak túlsúlyban, nem véletlen a konklúzió: a technológiai kihívásra nem elég nemzeti szintű válaszokat adni, EGK-szintű feleletekre van szükség. Így például közös finanszírozással kellene megoldani a telekommunikáció, a repülőgépgyártás, a biotechnika stb. fejlesztését.

— Minthogy az integrációs törekvések képviselői voltak túlsúlyban, nem merült fel az Amerika-ellenesség?

— Érdekesnek tűnt, hogy ha nem is volt jellemző az USA-ellenesség, azért különösen pénzügyi kérdésekben (magas kamatláb, a dollár túlértékelése, költségvetési politika) igen kritikus hangok hallatszottak az Egyesült Államokkal szemben. Ezen a téren különösen hangoztatták az európai összefogás szükségességét. Eddig az európai pénzügyi rendszerrel kapcsolatban az „Európai Valuta-Alap" elképzelése volt napirenden az IMF mintájára. Triffeu azonban ezen az ülésen továbbment és egy „Európai Központi Szövetségi Bankra" tett javaslatot, ami meglehetősen dollárellenes színezetet kapott.

— Milyen állásfoglalások hangzottak el politikai téren?

— Többen megfogalmazták a politikai integráció szükségességét, nagy számban voltak a nyugat-európai federalizmus hívei. Elmondták, hogy május elejére 1 milliós tömegdemonstrációt szerveznek Milánóban az úgynevezett „Egyesült Európa" eszméje mellett. Az apropót az adja hogy ebben az időben kerül sor az EGK vezetőinek csúcstalálkozójára Milánóban. A megmozdulást egyébként felkarolta a legtöbb olasz politikai párt, így például elsők közt az OKP.

— Ön hogyan kapcsolódott be a konferencia munkájába?

— Rómában Leontyev előadásához kapcsolódva egy 10 perces korreferátumot tartottam, amely a kelet—nyugati kölcsönös érdeket, egymásra utaltságot és az együttműködés szükségességét hangoztatta. A konferencia vitájában pozitívnak éreztem, hogy az európai kihívások tárgyalásánál nem szűkült a gondolkodás pusztán Nyugat-Európára, és többen konstruktíven foglaltak állást a kelet—nyugati aspektusok figyelembevétele és az együttműködés mellett (például energiakérdés, környezetvédelem).

— Ha jól tudom, rövid látogatást tett a páviai egyetemen is.

— Két páviai professzor volt nálunk tavaly ősszel és most az ő meghívásuknak eleget téve az előbb említett témában egyórás előadást tartottam az ottani egyetemen. Ezen főként a közgazdasági szak professzorai vettek részt és csak néhány hallgató (elsősorban az angolnyelv-tudás hiánya miatt). Nagy érdeklődést tapasztaltam a részükről Kelet-Európa iránt, főleg abban a kérdésben, hogy a kihívásokra (például világválság, új technika) milyen válaszokat adnak Keleten és ezen belül Magyarországon.

— Hogyan foglalná össze saját benyomásait a konferenciáról?

— Nagyon jó érzés volt, hogy ezúttal Rómában nyoma sem volt a hidegháborús hangulatnak, a tudósokat elsősorban a tényleges technikai, pénzügyi problémák foglalkoztatták. Pozitívumnak tartom, hogy — érzésem szerint — sikerült hozzájárulni ahhoz, hogy Nyugaton is elfogadják Kelet-Európa létét, sőt az esetleges együttműködés lehetőségét és célszerűségét is. Ez mindkét fél számára előnyös lenne, hiszen itt Európában végül is közös a sorsunk.

Székely Andrea

Vendégünk az NDK felsőoktatási minisztere

Egyetemünk vendége volt március 20-án Hans-Joachim Böhme, az NDK felsőoktatási minisztere. A vendéget Bora Gyula tudományos rektorhelyettes látta vendégül. A találkozón részt vettek a karok dékánjai, és az egyetemi párt- és szakszervezeti vezetés képviselői. Bora Gyula tájékoztatást adott egyetemünk oktatási struktúrájáról, az oktatáskorszerűsítés jelenlegi helyzetéről és továbbfejlesztésének útjairól. Szóba kerültek a közgazdászok szerepének eltérő és azonos vonásai a két országban. Végül egyetemünk és az NDK közgazdasági felsőoktatási intézményei közötti kapcsolatát, annak fejlesztési lehetőségeit vitatták meg.

Írta és fotózta: Nagy Gábor

Törökbálinti életképek

(Folytatás az 1. oldalról.)

járás és ismerkedés volt itt. Azóta is ritkán fekszünk le éjfél előtt, de szeptemberben ezt az időt intenzív szórakozásra fordítottuk. Mászkáltunk egyik szobából a másikba, beszélgettünk, egyszóval nagyon jól elvoltunk. Azt hiszem, az az első néhány hét volt a legjobb. Bár akik vizsgaidőszakban bent voltak, azokkal is jól összejöttünk. Együtt főztünk és mostunk, vizsgasorokért és példákért jártuk a kollégiumot.

— A vizsgákról jut eszembe. Hogy lehet itt tanulni?

— Sehogy, illetve nagyon nehezen. Ha a szobában többen vagyunk, máris beszélgetni kezdünk, és észre sem vesszük, hogy elment az időnk. Van, aki zene mellett is tud tanulni. Én nem. Otthonról megszoktam a nyugalmat, az egyedüli készülést. Ezt itt elég nehéz megoldani. Ha valami nagyon fontos tanulnivalóm van, akkor beülök a könyvtárba.

— Hogy érzed, a tárgyi feltételek mennyiben befolyásolják itteni életed?

— A szobák szerintem kicsik, de ezt meg lehet szokni. Így összezárva legalább megtanulunk alkalmazkodni és együtt élni. Szerintem egy kollégium attól lesz jó vagy rossz, hogy milyen a társaság. Persze, azért van néhány bosszantó dolog. Például csak két mosógép van ennyi embernek. Sokszor hatan-heten is várnak előttem a gépre. Azonkívül a rezsóhoz legalább kétháromszor le kell menni, mire le tudom vinni a hozzávalókat egy normálisabb vacsorához. Ezek a hűtőszekrények itt a folyosón szintén nem oldják meg a problémát, egyrészt kicsi a hűtőtér, másrészt rendszeresen eltűnik belőle, amit beleteszünk. Azonban ez nem a kollégium hibája, hanem a lakóié.

A másodéves

— Szerinted van ennek a kollégiumnak valami olyan sajátossága, amely különleges előnyt jelenthet más kollégiumokkal szemben, illetve olyan hátránya amelyet nem lehet kiegyenlíteni?

— Legfőbb hátrányként a távolságot szokták emlegetni, de ez szerintem nem olyan lényeges. Fontos viszont, hogy van itt egy kosár- és egy focipálya, a füvön pedig remekül lehet majd napozni. A DB jó működésének köszönhetően a programok is elég színesek. Mindenhol úgysem lehetünk ott, s így legalább házhoz jön a kultúra. Azt azért sajnálom, hogy a filmklub nem indult be, s hogy a videosorozat a reformról abbamaradt.

— Te így, másodévesként hogy érzed magad itt az „ifjúság" között?

— Azt hiszem, elég hamar sikerült bekerülnöm néhány társaságba. Így megvan az az előny, hogy két évfolyamot ismerek.

— Mi elsősök tudunk egymásnak segíteni a tanulásban, neked ez is problémát okozhat.

— Ebből a szempontból szerencsés vagyok. A kintlakó négy másodévesből hárman pénzügyesek, és itt van az egyik csoporttársam is. Segítség ide vagy oda, azért egy kollégiumi könyvtár sem ártana. Én egy menzafélének vagy este is nyitva tartó büfének is tudnék örülni. Mindezekkel együtt azonban szimpatikus az a szabad légkör, az a lazaság, ami a kollégiumot jellemzi.

A riporter

Miután beszélgettem ezekkel az emberekkel eszembe jutott, hogy akár magamnak is feltehetnék néhány kérdést, hiszen én is hasonló cipőben járok.

— Hogyan is lettem kollégista?

— Először nem vettek fel, azután úgy tudtam meg, hogy mégis van hely, hogy a szociális támogatásomból, amit 15-én fizettek, levonták a havi kollégiumi díjat.

— Mi az, amit ebben az egészben hátrányosnak érzek?

— Bizony egy kicsit messze vagyunk az egyetemtől. Az utazás sok időt elvesz, bár én azalatt a tízperces séta alatt szoktam felébredni, amelyet a buszmegállóig kell tenni. A távolság miatt az egyetemi és klubprogramokból is egy kissé ki vagyok zárva. Ezt azonban ellensúlyozni lehet saját programok szervezésével.

— Mi az, ami szimpatikus?

— Azt hiszem, nem elhanyagolható, hogy takarítanak utánunk és a szemetet is elviszik. A legfontosabb azonban az, hogy a kollégiumnak hangulata van. Ebbe beletartozik a portások kiabálása a mikrofonba, a ZH-k előtti szélcsend és az, hogy dolgozatok, vizsgák és egyéb háziünnepek után felhangzik a folyosón, hogy „kék nefelejcs, kék nefelejcs virágzik a, virágzik a..."

Tolnai János

A stewardess

„Hát te mit keresel itt?"

Nagy Judit (26 éves) 1982-ben végzett egyetemünk külgazdaság szakán. Jelenleg stewardessként dolgozik a MALÉV-nél.

— Eléggé szokatlan eddigi pályafutásod. Gondolom, a közgázról kikerülve, nem akartál azonnal légiutas-kísérő lenni.

— Ó, nem. Február és május között úgy ötven vállalatot kerestem meg. Mi az elképzelése? — kérdezték tőlem mindenhol. Pontosan én magam sem tudtam. Mit tudtam hát válaszolni: érdekel a marketing, a reklám a külkereskedelem, oroszból felsőfokom, németből középfokom van — mit tudnak önök nyújtani?

Mindenhová az utcáról csöppentem be, így a másik sztenderd kérdés a következő volt: ki küldte magát? Aztán újsághirdetés alapján október elsejétől a HUNGEXPO-nál helyezkedtem el.

— Végül is miért épp itt kötöttél ki?

— Kiállítás-szervezőt kerestek. Úgy gondoltam, ez emberközpontú változatos munka lesz. Külföldiekkel tárgyalhatok, s nem kell kalmárkodnom. A BNV igazgatóságára vettek föl, de titokban reménykedtem, hogy egy idő után lesz esélyem arra, hogy átkerüljek a külföldi kiállítások igazgatóságára. 3500 forint alappal vettek fel, s akkoriban ez az átlaghoz — 2800—2900 forint — képest jó kezdőfizetésnek számított. Úgy éreztem, kell egy kis idő ahhoz, hogy letisztuljanak gondolataim. Az egyetemi oktatás túlságosan elméleti volt, így az első munkahelyemet stúdiumnak tekintettem, amely után később eldönthetem, hogy alkalmas vagyok-e az üzletkötői munkakörre. Nyeregben éreztem magam, ha nem tetszik a munka, otthagyhatom, hiszen külkereskedőre mindig szükség van.

— Elég hamar odébb is álltál...

— Egész nap kész nyomtatványokra kellett rágépelnem a kiállítók adatait, ezeket borítékba tenni, s postázni. El tudod képzelni milyen unalmas volt. Pedig az egyetem után tele voltam ambícióval.

Mindennap 15 nővel kellett együtt dolgoznom, egy férfi sem volt az osztályon. Csak nekem volt egyetemi végzettségem. A kolléganők teljesen kiakadtak azon például, hogy volt egyetemista létemre nem tudok telexezni. Honnan tudtam volna? Az egyetemen nem tanítottak meg rá.

Nem teketóriáztam sokat, mikor '83 januáriában megkeresett a MALÉV. Korábban már jártam itt is, akkor a végzettségemnek megfelelő munkakörben nem tudtak foglalkoztatni, de kérték, hagyjam náluk az önéletrajzomat. Felajánlották, nem akarok-e részt venni a légiutas-kísérő tanfolyamon?

— Nem lepődtél meg? Hiszen mégis csak egyetemi diplomád van.

— Először mellbevágott az ajánlat — nyelvismereten kívül az a munka nem kíván különösebb szakértelmet. Aztán mégis percek alatt döntöttem. Nem akartam elszalasztani a lehetőséget.

— Ennyire vonzó ez a pálya?

— A közgázon fölöttem végzett egy lány, ő is stewardessként dolgozik. A férje közgazdász a MALÉV-nál, tőle hallottam sok mindent ennek a munkának az előnyeiről és árnyoldalairól. A HUNGEXPO-s tapasztalatok alapján úgy érzem, áldozatot vállalnék, ha továbbra is ilyen igénytelen munkát végeznék. Nem ezért tanultam négy és fél évig. Igaz, hogy jelenleg nem a szakmában dolgozom, de ezt a munkát legalább megfizetik. Lehetőségem van arra, hogy belátható időn belül önálló egzisztenciám legyen. Úgy gondoltam, munka során olyan élményekkel, tapasztalatokkal gazdagodom, amelyeket később is felhasználhatok.

— Laikusként, nagyon szabadnak képzelem el a stewardessek életformáját.

— Teljesen rapszodikus a munkabeosztásom. Nyáron három hónapig éjjel-nappal „gályázunk", de a téli időszakban havonta csak öt-hat szolgálatot kell adnunk, ilyenkor sok szabad időm van. Gyakran dolgozunk hétvégén is, de akkor hétköznap el tudom végezni ügyes-bajos dolgaimat, anélkül, hogy szabadságot vennék ki.

Nem kell íróasztal mellett napi 8 órát lehúznom, s mindennap kitárul előttem a világ.

— Mit ismerhetsz meg a világból a rövid repülőtéri tartózkodások idején, hiszen rögtön fordul is a gép?

— Ez igaz, de ez alatt az idő alatt is bepillanthatok más országok szokásaiba, s az utazás közben rengeteg érdekes emberrel beszélek. Előfordul az is, hogy csak másnap reggel indulunk vissza, ilyenkor kiruccanunk a városba a hotel környékére. Turistaként már sokkal több tapasztalattal térhetek vissza egy-egy országba.

A legnagyobb élményem azonban a repülés. Minden évszakban, napszakban az időjárási viszonyoktól függően is más élményt nyújt. Reggel elindulunk, aztán délután visszaSohasem tudhatjuk, lesz-e még egy útunk, azt sem, másnap hová repülünk. Teljesen bizonytalan minden, ha köd van, ott is ragadhatunk egy idegen országban. Állandóan várakozunk, mégsincs holtidőnk. Mindig van valamilyen munkánk, ami leköt bennünket. Mindig van előttünk valamilyen cél.

— Közben le is lehet zuhanni...

— Úgy érzem, ez velem nem történhet meg. Ha ezzel foglalkoznék, nem vállaltam volna el a munkát. Hozzátartozóim féltenek, jóllehet ez a foglalkozás semmivel sem veszélyesebb, mint a többi. Ha megnézed a statisztikákat, a halálos áldozatok száma az összes közlekedési mód közül a repülésnél a legalacsonyabb.

Egyszer azért átéltünk egy kritikus helyzetet, bár lehet, hogy csak én éreztem annak, s a pilóták nem. Ilyenkor nincs időd arra, hogy félj, hanem az utasokkal foglalkozol, nehogy pánik törjön ki.

— Nagy felelősséggel járhat tehát a munkád. Az utasoknak nem szabad megérezniük semmit...

— Igen. Az arcodról rögtön leolvashatják, hogy valami nincs rendben. Türtőztetned, fegyelmezned kell magad. Minden az önuralmadtól, a fellépésedtől függ. Korábban sokkal gátlásosabb voltam. A repülőgépen megtanultam viselkedni, önmagamat vállalni. Az utasoktól közvetlen visszajelzést kapok, azonnal kimondják érzéseiket, elégedettek-e velem vagy sem. Ez megerősít vagy gondolkozásra késztet.

— Biztos híres emberekkel is találkoztál már valamelyik járaton?

— Egyszer különgéppel utaztunk Leningrádba a Kirov-balettel. A hangulat fergeteges volt, főleg akkor, amikor táncra kérték a személyzetet. Utaztam már Jancsó Miklóssal is. Nagyon jó, csendes utas volt, nem várta el, hogy kivételezzünk vele. Wichmann Tamás pedig végigadomázta az egész utat.

— Előfordult már, hogy ismerőssel, baráttal utaztál együtt?

— Kifejezetten várom ezeket a perceket, és szerencsére már több egyetemi oktatóval volt közgázossal repültem. Az első pillanatban döbbenet ült az arcukra: „hát te mit keresel itt?" Először rangon aluliának éreztem ilyenkor a munkám: viszem a tálcát, mint egy cseléd. Most már nem zavar ez. Azzal, hogy törődöm velük én is hozzájárulok a repülés ünnepélyességéhez.

— Milyen a kapcsolatod a többi stewardessel, a pilótákkal?

— Minden úton más kollégával repülök, sohasem tudom, hogy másnap kivel. Nincs időnk arra, hogy megunjuk egymást.

Persze, van akivel szívesebben dolgozom, s van akivel kevésbé. Néhányan alkalomszerűen a munkaidőn túl is összejövünk, együtt síelünk. Azokkal találkozom a legtöbbet, akikkel együtt jártam a háromhónapos stewardesstanfolyamra.

— Mit tanultatok ezen a tanfolyamon?

— Aerodinamikát, fizikát, útvonal-, repülőgéptípus-ismereteket, meteorológiát, etikettet, pszichológiát, elsősegélynyújtást, utaskiszolgálást.

A felvételi előfeltétele különben egy nyelvvizsga és a középiskolai végzettség. A kezdőknél 20—28 év a korhatár. A régi „stuvik" között vannak 40 év felettiek is, azonban 5—10 évnél tovább általában nem bírják ezt az életformát.

— Te meddig csinálod még?

— Amíg nem lesz családom. Hogy mihez kezdek utána? Még nem tudom pontosan. Talán az idegenforgalomban, egy szállodában helyezkedem el, itt is emberekhez kötődnék.

— Nem akarsz visszatérni a külkereskedő pályára?

— Elképzelhető. Bármikor elhelyezkedhetnék a végzettségemnek megfelelően. Tudom, hogy jelenlegi munkám szakmai szempontból teljes leépülést jelent. Hazudnék, ha nem vallanám be, hogy hiányzik mostani életemből az elméleti közgazdasági munka. A Külgazdaságot ezért rendszeresen olvasom, angolul tanulok. Több olyan ismerősömmel tartom a kapcsolatot, akik külkereskedelmi vállalatnál dolgoznak. Tőlük is sok információt kapok. Ilyenkor kicsit meg is nyugszom, hiszen mindegyikük már többször változtatott állást, és azon gondolkoznak, hogy végérvényesen otthagyják a pályát.

Rózsa Iván

Győztesek

A pedagógia tanszék 1984 szeptemberében meghirdetett tanulmányi pályázatára beérkezett dolgozatok értékelése a következő: I. díj: *Csabai Károly;* II. díj: *Avató Judit.* Dicséret pénzjutalommal: *Kollár Katalin* 500 Ft; *Miskolci Katalin — Tamás Ilona* 400 Ft; *Talyiga Anikó* 300 Ft. Valamennyi hallgató *I. évfolyam tanár „B" szakos.*

A 40 év gazdasági változásainak hatása a társadalomra

Nemzeti sajátosságok — új megközelítésben

Andorka Rudolf bevezető előadásában a (Huszár István kifejezésével élve) „szocialista modernizáció" néhány vonatkozását vette sorra a szociológus szemszögéből nézve.

1 Társadalmi szerkezetünk.

Közismert, hogy a két világháború közötti Magyarország társadalmi szerkezete egy elmaradott, sok feudális jellegű maradvánnyal megterhelt társadalom képét mutatja (amelynek jellegzetes vonásai mindenki számára ismertek). *Az elmaradottság egyik fontos eleme volt a földnélküli mezőgazdasági munkások nagy aránya* a nagybirtoknak Európában egyedülálló súlya következtében. *A felszabadulás megteremtette a társadalmi elmaradottság felszámolásának politikai feltételeit.* A földreform megszüntette a feudális viszonyok tulajdoni megalapozottságát (itt utalni kell arra a sajátosságra, hogy *míg minden európai országban csökkent a háború előtti utolsó és a háború utáni első népszámlálás között a kisárutermelők aránya, addig nálunk a földreform következtében nőtt ez az arány).*

A szocialista iparosítással kezdődött meg az előrelépés egy korszerű társadalmi szerkezet felé: *csökkent a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya* (különösen gyorsan az 1960-as évtizedben), s napjainkban a nem mezőgazdasági munkássághoz egyre inkább hasonló helyzetben levő, annak jövedelmi szintjét elérő *szövetkezeti parasztságot, és mezőgazdasági munkásságot találunk a hajdani szélsőségesen szegény mezőgazdasági munkások és törpebirtokosok helyén.*

Csak röviden lehet itt utalni a *magyar társadalom többi osztályának és rétegének átalakulására, a munkásság, az értelmiség növekedésére, szerkezeti átalakulására* (például a műszaki és közgazdasági értelmiség növekedésére). Fontos megjegyezni azonban, hogy *a korábbi szélsőségesen nagy jövedelemegyenlőtlenségek nagymértékben lecsökkentek.* A tudatos, tervszerű változások mellett *lényeges szerepük volt ebben* olyan félig-meddig spontán folyamatoknak is, mint *a háztáji és kisegítő gazdálkodás kiterjedése,* amely a legszegényebb falusi családok jövedelmi szintjét emelte a legnagyobb mértékben, vagy az utolsó időkben a nyugdíjas réteg átlagos egy főre jutó jövedelmét színvonalának emelkedése, annak az automatizmusnak a következtében, hogy *az új nyugdíjasok magasabb összegű nyugdíjat kapnak. Mindent egybevetve magyarországi jövedelmi egyenlőtlenségek a legkisebbek közé tartoznak a világon. Nagyméretű egyenlőtlenségeket találunk viszont* olyan területeken, mint pl. *a lakásviszonyok, a tartós eszközök birtoklása, a szabadidő mennyisége és annak eltöltése.* A társadalom szerkezetét illetően végül az állapítható meg, hogy *az eddig használt osztály- és rétegkategóriák alkalmazhatósága erősen kérdésessé vált,* sokdimenziós társadalmi szerkezet jött létre. A régen egységesként kezelt osztályokon és rétegeken belül erőteljes differenciálódás megy végbe, ugyanakkor bizonyos határvonalak egyre inkább elmosódnak.

2 Társadalmi mobilitás.

A leírt nagy társadalmi átalakulások tömeges társadalmi mobilitási folyamatokon keresztül valósultak meg, a felszabadulás után, de különösen *az 1950-es évek iparosítása idején a mobilitás tömegessé vált* (a magyar társadalom tagjainak mintegy kétharmada a szüleitől eltérő társadalmi helyzetbe került). *Ez a világviszonylatban is nagy mobilitás* (bizonyos korábbi vélekedésekkel ellentétben) — *bár jellege némileg változott — a legutóbbi időkig sem csökkent,* a magyar társadalom nyitottsága nagyjából azonos maradt.

3 Életmód.

Már említésre került, hogy *az életmód társadalmi különbségei nagyobbak, mint a jövedelmi, vagy más kemény mutatókkal merhető különbségek.* Ez azzal magyarázható, hogy a magyar társadalom tagjai igen *jelentős erőfeszítéseket tettek azért, hogy jövedelmeiket mindenféle kiegészítő munkával növelni próbálják* (a legnagyobb volumenű ilyen tevékenység a háztáji és kisegítő gazdálkodás, továbbá a házilagos, kalákában történő lakásépítés), ezek a többleterőfeszítések azonban társadalmi rétegenként erősen differenciáltak. *Ennek az életmódnak negatív következményei is vannak, például, hogy kevés idő marad művelődésre, társas kapcsolatokra.*

A gazdasági és társadalmi modernizációs folyamatoknak voltak negatív mellékhatásai is. Küzülük kettőről szólt az előadás: a népesség természetes fogyásáról és egyes társadalmi beilleszkedési zavarok gyakoriságának növekedéséről.

4 Népesedés.

A népesedési helyzetet tekintve „a népesség természetes fogyása" okoz problémát. Ennek oka egyrészt a kedvezőtlen és némileg romló halandóság, másrészt a népesség egyszerű reprodukciójához szükségesnél alacsonyabb családonkénti gyerekszám. Ez arra vezethető vissza, hogy *minden réteg átvette a kétgyermekes családideált,* ami összefügg azzal, hogy a társadalmi modernizáció minden társadalmi réteget elér, ezért a hagyományos nagy gyermekszámú családok minden rétegben csak egészen kivételesen fordulnak elő.

5 Társadalmi beilleszkedési zavarok.

Sok gondot okoz az öngyilkosság és az alkoholizmus magas szintje, még inkább lassú, de folyamatos emelkedésük. Egyes nézetek szerint a mentális zavarok is igen elterjedtek a magyar társadalomban. *A társadalmi beilleszkedés e zavarainak elterjedésében szerepet játszottak a modernizációs folyamatok, különösen azok gyorsasága következtében fellépő feszültséghelyzetek, stresszek, valamint a családok szintjén jelentkező problémák.* Hozzá kell azonban tenni, hogy az öngyilkosság és az alkoholizmus már a századforduló óta beágyazódtak a magyar kultúrába, mint bizonyos feszültséghelyzetek megoldási lehetőségei.

Hogyan értékeljük végül is az elmúlt negyven év társadalmi változásait? Sikerült megvalósítani a magyar társadalom modernizációját? Igen, abban az értelemben, hogy *a két világháború közötti időszakra jellemző társadalmi elmaradottságot leküzdöttük, a gazdasági fejlődést akkor hátráltató tényezőket megszüntettük. Ugyanakkor nem állíthatjuk, hogy a mai magyar társadalom minden tekintetben korszerűvé vált,* minden tekintetben elősegíti a további gazdasági előrelépést. *A szociológia egyik fontos feladatát éppen ezeknek a gazdasági fejlődést gátló társadalmi tényezőknek, valamint a modernizációs folyamat problematikus mellékhatásainak a kimutatásában lehet megjelölni.*

Zs. E.

Vajon a világ kihívásaira adott *nemzeti válaszok mennyire képesek eltérni a kényszerpályáktól,* mennyiben képesek új fejlődési pályákká alakítani azokat, s *létrejöhet-e* mindebből *egy új világrend?* — kezdte előadását *Marton Imre.*

A hatvanas években — főleg Latin-Amerikában — az a felfogás uralkodott, hogy mivel az elmaradottság nem más, mint a fejlett országok kizsákmányolásának következménye, ezért az elmaradottság nemzeti leküzdésének feltétele a kapitalista világból való kiszakadás. Az európai szocialista országok pedig arra az elméleti és gyakorlati fölismerésre jutottak, hogy a modernizáció gyorsítása, a felzárkózás érdekében nyitni kell, be kell kapcsolódni a tőkés dominanciájú világrendszerbe. A bekapcsolódás viszont azt a problémát veti fel: vajon hogy lehet a felzárkózást úgy gyorsítani, hogy a függőség elemeit ne vegyük át, ne növeljük.

A II. világháború után kettős fordulat ment végbe: egyrészt szervesült a világgazdasági rendszer, másrészt sokasodtak a nemzeti államok és más gazdasági, politikai alrendszerek. Mindez *szükségessé teszi a nemzeti mozzanat, a nemzeti sajátosság fogalmának újraértékelését.* Előadásában Marton Imre *nem a megkülönböztetés, az elzárkózás, az elhatárolódás alapjaként* definiálta a nemzeti sajátosságokat, nem a kulturális múltat, az áthagyományozódott értékeket tekintette rendező elvnek, *hanem* két egészen más mozzanatot hangsúlyozott: *a világrendszer kihívásaira adott és felhalmozott speciális válaszokat, illetve* ezen válaszoknak *a világrendszer mozgására való visszahatásait jelölte döntőnek. A világ kihívásaira adott nemzeti válaszokat számos tényező meghatározza pl. a gazdasági örökség, a geopolitikai helyzet, a fejlődés koncepciója stb.*

A nemzeti válaszadások különböző mértékben és erővel hatnak vissza a *világrendszerre,* attól függően, mennyire ellenőrzi az adott ország a világ technikai fejlődését, a pénzügyi viszonyokat, a piacot, a munkaerőpiacot, a meg nem újítható természeti erőforrások készleteit, a fegyvergyártást és a hadikutatásokat. *Napjainkban a világ évente a magyar nemzeti jövedelem negyvenszeresét költi fegyverkezésre, s ez a 800 ezer milliárd dolláros iparág 1 milliárd embert foglalkoztat..* Nagy kérdés, hogy *alkalmas-e az emberiség a pusztulás elkerülésére,* s ha igen, milyen áron.

A jelenlegi helyzetből több alternatíva látszik kirajzolódni. Lehet, hogy az atomháború felé sodródik a világ. Lehet, hogy a katonai kiadások további növelése társadalmi roppanást idéz elő, kérdés, hogy először hol. Nyugaton a hadi és a polgári szektor szimbiózisban fejlődik, a Szovjetunióban a katonai szektor fejlődése kisebb mértékben hat vissza a polgáriéra, mint Nyugaton. Lehet, hogy éppen ezért *kritikus küszöbhöz értünk,* amitől kezdve a hadiipar modernizálása megköveteli a polgári társadalom modernizálását. Ebből további katonai verseny éppúgy kibontakozhat, mint egy új enyhülésre való felkészülés.

A szocialista országok leküzdötték ugyan az elmaradottságot, de a felzárkózás új feszültségeket teremtett. Ebből következően *Magyarországon is elkerülhetetlenül kell a megújulás, a reformfolyamat kibontakozása. A kritika fegyverét azonban a jelennel szemben is alkalmazni kell, hogy sok illúziótól, előítélettől megszabadulva álljunk készen a megújulásra.*

Valóságfeltárásunk legyen őszinte önmagunkkal és a valósággal szemben is, s bár akkor még mindig tévedhetünk, de tévedésünk is őszinte lesz — fejezte be előadását Marton Imre.

M. G.

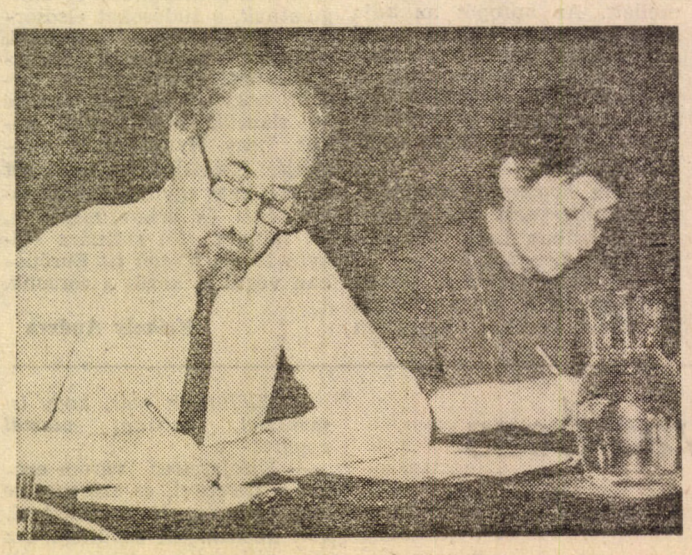

Átalakuló szocializmuskép

A gazdaság és társadalom szekció első napi ülésének délelőttjén *Szabó Katalin* és *Hámori Balázs* referátuma váltott ki vitát. Szabó Katalin, a pg. tanszék munkatársa előadásában *a kisvállalkozásoknak a szocializmus eddigi története során leírt cikkcakkjait (többszöri elsorvasztási kísérletük és föltámadásaik sorát)* nem véletlennek, hanem a szocializmus történetileg kialakult képével összefüggő jelenségnek minősítette. Mondandójában ezután kifogásolta azt a felfogást, amely szerint az egyént a közösségnek alá kell vetni, amely szerint az egyén és a közösség csak egymás rovására képes érvényesülni. *Nemcsak propagandisztikusan kell az egyéni kezdeményezést, vállalkozói képességet felkarolni!* Az egyéni vállalkozás nem keverendő össze a magánvállalkozások rendszerével. Az egyéni tulajdon hazánkban nem a köztulajdon alternatívája, hanem annak kiegészítője, szervesen ahhoz kapcsolódó gazdálkodási egység, amint azt a háztáji példája jól mutatja. A gazdasági és tulajdoni szervezetek hierarchizáltsága nem adekvát a társadalmi tulajdonnal, az inkább a kis- és nagyszervezetek, tulajdoni viszonyok kapcsolatrendszerét jelenti. Bizonyos intézmények elsorvasztása helyett *a formák természetes kiválasztódásának kellene teret nyitni!* A technikai, technológiai fejlődés nem jelent egyet a nagyvállalati forma térhódításával. A fejlett országok tapasztalatai azt mutatják, hogy a modern technológia adaptálásában — például a kutatás-fejlesztési szolgáltató szervezetek esetében — nagyon is megvan a helye a kisszervezeteknek.

Hámori Balázs *a szocializmus hivatalos gazdaságideológiai képének átalakulásáról* beszélt. *E kép alapmotívuma a tagadás, mindennek az elutasítása, ami az együttlétező kapitalizmus sajátossága, ez tehát nem a kapitalizmus történelmi eredményeinek összefoglalásaként kezeli a szocializmust.* Az állandóan változó tervfeladatok, szabályozók, a bonyolult alkumechanizmusok láttán nehéz volt tartani a harmonikus, tervszerűen fejlődő szocialista gazdaság ideológiáját. Az árutermelés, a piac kiegészítő szerepéről vallott nézetek sem állják ki az elméleti és empirikus érvek-tények kritikáját. *A piacnak például megvannak a maga immanens gazdasági-funkcionális jellemzői, amelyek a szocializmus elveivel összhangban vannak.* A piac a kölcsönös gazdasági érdekeltségen alapuló kapcsolatok rendszere, így ellentmond az ésszerűtlen, feszültségeket teremtő autarchiának. A piac magában hordozza az egyenrangúság és kölcsönösség mozzanatát, szemben a hierarchikus kapcsolatrendszerekkel, amelyek ezt elvileg sem teszik. *A piac racionális gazdálkodást, a haszon és a költségek mérlegelésén alapuló viselkedést tételez fel, elzárva ezzel a voluntarista gazdaságpolitika, az értékelhetetlen naturális számbavétel útját. A piacon a vevő értékelésének elve uralkodik, tagadva valamely hivatal általános társadalmi értékítéleteinek rendszerét.* Az egyén értékelését a piac a teljesítményen alapuló versenyhez köti a pozíción alapuló személyes kapcsolatrendszerek elutasításával. *A piac ellentmond a jövedelmek ellenőrizhetetlen centralizált redisztribúciójának, az inputok és outputok függetlenedésének, következésképpen a pazarlásnak és a hiánynak.*

K. S.

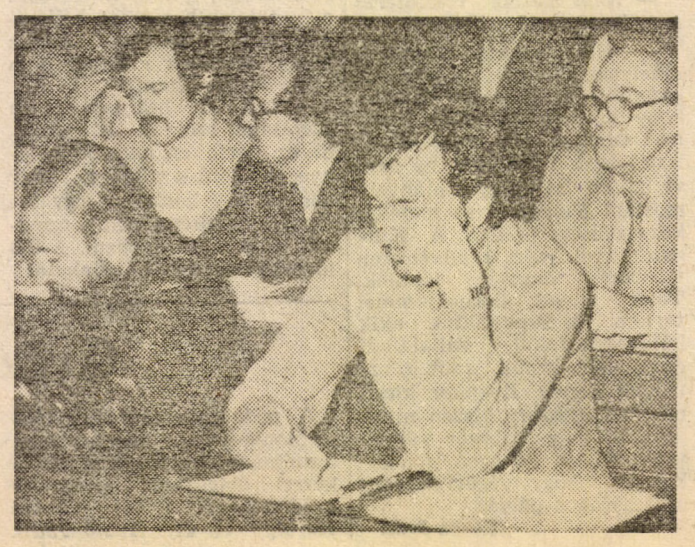

Változás és egyetemi szervezet

Az egyetemi reform, majd képzéskorszerűsítés lassú előrehaladásának magyarázatát keresve *a külső lépésváltás fékező hatása mellett lehetetlen nem észrevenni az egyetem — mint szervezet — ellenállását a változással szemben* — *kezdte előadását Kovács Sándor,* a szervezés tanszék docense. *Mi az oka* a változással szembeni *szervezeti ellenállásnak? Az egyetem* állami és társadalmi vezető testületei *korlátozott vezetőképességének?* — tette fel a kérdést. E tendenciák mögött *nem egyszerűen szűklátókörű egyéni önzés, tanszéki partikuláris érdek vagy gyenge vezetés áll, bár erre is találhatunk példát* — válaszolta egyebek között.

Olyan feltételek között, amikor az egyetem adott teljesítménnyel is fennmarad, *mert a gyakorlat felől nem elég erős a visszacsatolás minősítő ereje; a hallgatók érdekeltsége* a használható tudásban — *az értelmiségi munka alacsony értékeltsége miatt — szintén alacsony, akkor nem áll fenn a tanszékközi fejlesztő együttműködés parancsoló szükségessége, s ilyen viszonyok között tulajdonképpen vezetni, integrálni sem kell. Az ilyen állapotok adekvát kifejeződése a gyenge vezetés.* Erős kollektív érdek hiányában *nincsenek érdemi kísérő konfliktusok sem a részérdekek között;* eltérő, de nem szükség szerint szembenálló egyéni és csoportérdekek laza egymás mellett élése tapasztalható a belső és külső cselekvési utak megválasztásának nagyfokú szabadságával. Nem a kooperáció az érdekérvényesítés útja, hanem egymástól függetlenül, *egyre inkább kifelé fordulva érvényesítik érdekeiket. Határozott kari, egyetemi stratégia, koordináció hiányában az egyéni stratégia az egyetlen lehetséges mozgásirány, amely nélkül sem kutatási tapasztalat, sem tananyag, sem jövedelem nem keletkezne.* Így intézményünk integrációképtelenségét az egyének számára biztosított játéktér ellensúlyozza; *megkapják a második gazdaság lehetőségeit, s ez biztosan tereli el figyelmüket a közintézményektől.* A magas kvalifikáció alacsony első gazdaságbeli értékelésének konfliktusa nem veri szét az egyetemet, mert az eltérő szerepek feszültségei kioltják egymás hatását, azonban közben átalakítják egyének és csoportok belső preferenciáit, a szervezet vezetését és működését. *Ilyen körülmények között a vezető testületekre a kooperáció, érdekegyeztetés funkciója helyett csak a megosztottság leplezése, kifelé pedig az egység látszatának keltése marad.* A cselekvési egység hiánya nemcsak az egyetem teljesítményét rontja, hanem *meggyengíti az egyetem politikájának kialakítását, individualizálja a testületeket, melyeknek tagjai nem lehetnek a ki sem alakult kari vagy egyetemi érdek képviselői, így befolyásukat, vezetőképességüket is elvesztik.* Ha az irányító testületek nem innovál-nak, akkor szervezeti innováció sem jöhet létre.

E folyamatok mögött a „laza összekapcsoltságú szervezetek" jellemzőit találjuk, tehát a kapcsolt részek megőrzik az elkülönültség jegyeit, az egységek közti kapcsolatok korlátozottak, kölcsönhatásukban gyengék, lassúak; a normatív koordináció alacsony hatékonyságú; elkülönült célkitűző és cselekvő részekből áll; *csökkenti a szervezet egészének alkalmazkodóképességét, de előnyös a helyi, decentralizált adaptációra; nagyobb teret enged az önmegvalósításra.*

E körülmények között *az egyetem fejlesztését kívülről és felülről megoldani nem lehet. Valódi megoldást a képzéskorszerűsítés világos programjának kidolgozása jelenthet,* amely a tudományterületek belső önmozgására épít mindenekelőtt. *Ki kell használni a laza összekapcsoltság előnyeit, de meg kell találni a koordináció előnyeit is.* (A szűk erőforrásokért való verseny, a teljesítmények elemzése, az output felőli visszacsatolás lehet a kiindulópont.) *A vezető testületeknek vállalni kell a koordináció szervezését, és összhangot kell teremteni az egyéni és a közös stratégiák között.*

B. K. T.

„Néha azt hiszem, hogy szükség van rám itt"

Egy fél vodka Branyiczki Imrével

(A szervezés tanszék tudományos ösztöndíjasa, a törökbálinti diákszállás igazgatója. „Igazgató úr" 24 éves, de enynyinek se látszik. Látni szolnoki, kaposvári színikirándulásokon és fontos értekezleteken. Látni az elsősöknek tartott kurzusokon és látni néha bulikon félrészegen vagy félálomban kódorogni is. Nem tudjuk, komoly ember vagy vagány srác. Kéri, hogy ne írjam le panaszait, kéri, ne állítsam fénybe tevékenységét. Nem tehetem. Egyszer már nem sikerült róla megírnunk egy cikket. Másodszorra már nem engedünk.

Közös barátunk azt mondta róla — évekkel ezelőtt —, hogy tehetséges ember, de kissé bohém. Úgy érzem, azóta fordult a kocka. Esendő ember, ki erején felül vállal.)

„Középiskolában sokat csavarogtunk, jól éreztük magunkat. Ennyi az egész. Felelősségteljes, tisztességes gondolkodásra az egyetem sem képzett. Az egyetem nem fejleszt erkölcsi tartást és nem értékeli a teljesítményt. Legfeljebb anyagilag — bár nemegyszer azt is teljesen torzan. Vagy mindenféle címekben, melyek már devalválódtak. De nyilvánvalóan nem mérnek, nem értékelnek ezek a címek és pénzek, s nem tudom, hányan vannak olyanok, akik belső erkölcsi értékrendjük alapján cselekszenek mégis, belülről motiváltak tudnak maradni itt.

Gerinc dolga, hogy ha az ember meglát bizonyos dolgokat, elmegy-e mellettük. Sajnos egyre inkább viszonylagossá válik az erkölcs. Könnyű másokra hivatkozni, könnyű a másikhoz képest még nagyon is erkölcsösnek maradni. Az erkölcs is mennyiségi alapokra tevődik. Ha azt mondom: becsületesebb, becstelenebb, akkor megszűnt a becsület fogalma. Aki csak becsületesebb, az nem becsületes.

Emlékszem, negyedik általánosban a többiek a közértben gyakran vásároltak cigarettát, ezt-azt, sőt egyszer-egyszer márkás cigarettákat loptak. Egyszer én is loptam két sportszeletet, mert nem volt pénzem. Lebuktam. Nem kaptam pofont, de azóta az ilyen sportszelet nem kell — ha nincs is több pénzem.

★

Véletlenek miatt lettem ilyen, amilyen. *Véletlen* az, hogy hatéves koromban felköltöztünk Szegedre Tiszaigarról, ahol apám iskolaigazgató volt — hogy ne az ő iskolájába járjak. *(Apám állatorvos szeretett volna lenni, de kulák származású volt. Két év munka után már munkáskádernek számított, de állatorvosi helyett tanárképzőbe irányították. Végzés után egyből iskolaigazgató lett — Tiszaigaron nemigen volt más szakképzett tanár. Jó iskolát csinált Igaron, de jórészt miattam mentünk Szegedre — ahol 39 éves korára kapott csak lakást és azóta is napközis tanár. Mégis: nagyon sokat dolgozik, mégis: párttitkár, s — szinte ingyen — lakásszövetkezeti elnök. Anyámék hatan voltak testvérek, levelezőn tudott érettségizni. Törékeny, sokat betegeskedik, de megszállottan dolgozik ő is. Hihetetlenül sokat kaptam öcsémmel együtt tőlük. Az öcsémért: élni tudnék. Gyógyszerészhallgató s emellett megszállottan műveli a nagyanyja földjét. A szüleim rettentő sokat dolgoztak egész életükben. Otthon mégis harmónia érvényesül. Nem anyagiakon alapul, hanem a kölcsönös tolerancián, a szereteten. Nagyon szeretem őket).* Szóval, *véletlen*, de Szegeden nagyon nehéz volt a városi életbe s az iskolába beilleszkednem. Harmadikban új iskolába kerültem megint. Így tanultam alkalmazkodni, beilleszkedni. Nehéz volt, sokat csavarogtam. Rosszak voltunk, minden botrányt megcsináltunk. Magatartásom miatt az iskolában néha egy sorban emlegettek a cigányokkal.

★

Az egyetemre teljesen idegenként kerültem. Nem voltam katona a betegségem miatt, kórházban voltam szeptemberig, késve és ismerősök nélkül kezdtem az egyetemet. Éveken át hetente hazajártam Szegedre a barátnőmhöz. *Véletlenül*, törökbálinti szobatársaim révén kerültem a szakkollégiumba is, de nemigen éltem benne; jártam haza. Senki sem késztetett az egyetemen teljesítményre, sem azonosulásra. Az első nagy példa *Dobák Miklós* kurzusa volt a szakkollégiumban. Előtte nem lehetett égni. Készültem rendesen. Rájöttem: két évem elveszett, ezt még ma is érzem. A barátnőmhöz két-, majd csak háromhetente jártam. Így írtam aztán a TDK-kat is, így kerültem *Kovács Sándorhoz* szakszemináriumra, így kapcsolódtam be a kollégium életébe is.

A szakkollégiumról... *Attila* és a szakkollégium letette névjegyét a magyar történelembe. Neveltjei mind magukban érzik azt a három évet, amelyet a kollégiumban éltek. Ennek az iskolának a végzettei olyan helyeken állnak ma, már a társadalomban, ahol nem is nélkülözhetnék nagy károk nélkül a reális társadalom- és önismeretet, ezt az útmutatást, melyet a Rajk László Szakkollégium adott nekik. Ezt a reálisan kritikus szellemet, a szakkollégium 15 éve bevált értékeit szerintem nem lehet megkérdőjelezni.

★

A politikába úgy keveredtem, hogy a szakkolit képviselni kellett az oktatási reform munkabizottságban. Ezt a feladatot is komolyan vettem. Aztán ottragadtam, értelmes üggyel, értelmes emberekkel találkoztam. Később a munkabizottság vezetője lettem. Aztán KISZ-bizottsági tag is, a kerületi KISZ-bizottságnak is tagja. Elégedetlen vagyok sok mindennel, ami az országban és az egyetemen történik. Néha azt hiszem, hogy jobbíthatok. Néha azt hiszem, hogy szükség van rám itt.

Találkoztam Dobák Miklóssal, Chikán Attilával, Kovács Sándorral, majd a KISZ akkori vezetőivel, majd a tanszéki kollektívával. *Ez olyan magas mérce, amely megemeli az enyémet is. Felemelő, hogy munkatársukul választottak, rá kell szolgálnom — magam előtt — a bizalomra. Legalábbis én így képezem le magamban.*

★

Tudományos ösztöndíjas vagyok — sajátos konstrukció ez. Utána bizonytalan a helyem, tőlem független, hogy

lesz-e esetleg státusz nekem. Órákat tartok — nagyon tanulságos és nagyon komolyan készülök, hiszen én nem voltam ipar szakos. Aztán tanszéki könyvtáros is vagyok most éppen, aztán a közélet, a magánélet — a saját teljesítőképességem határáig és azon túl. Ezért is támolygok néha félálomban. Így látom mástól is a környezetemben. Távol állnak a politikai ambíciók tőlem, mégis csinálom, mert a tanszéken, a KISZ-ben — boldogulásuk rovására — többen mások is ezt teszik. Nem is tehetek mást — ebbe az értékrendbe tudok kapaszkodni. S mert sok méltánytalanságot látok. És persze gmk-zom is, mert valamiből meg is kell élni. És azért csavargok — színházba, külföldre —, jól érzem néha magam én is.

No és Törökbálint. Törökbálint 15 éve átmeneti állapotnak számít, s úgy érzem, a kutya se törődik vele. Tisztázatlanok az illetékességi viszonyok, a problémák kezelésének nincs bejáratott módja, mindent csak személyes utánjárással lehet elintézni. Minden aprócseprő ügyben a villámhárító szerepét kell játszanom. Állandó kilincselést jelent minimális hatásfokkal az, hogy oldjam a tarthatatlan helyzetet, azt, hogy Törökbálinton az egyetemista létnek nincsenek meg sem technikai, sem tartalmi feltételei. Napi 2-3 óra munkát fektetek belé, nem számítva a közlekedést, de ez is kevés. Komolyan sem vesznek hivatalos helyen. Tulajdonképpen ingyen szállásért vagyok ingyen munkaerő — nem tudom az ösztöndíjamból az albérletet megfizetni, de így többszörösen is ráfizetek.

★

Ezt nem magam miatt mondom, *ne is írd meg, kérlek.* És épp az ilyen dolgok miatt, mint a törökbálintiak helyzete és az illetékesek hozzáállása, veszek részt a politikában.

Bár apám párttitkár, kifejezett ideológiai, politikai töltetet nem hoztam. Politikáról otthon nemigen beszélünk. Csak amit szüleimtől látok, ahogy élnek, ahogy dolgoznak, az hathatott rám.

A párt céljával egyetértek. De egyre inkább úgy látom és tudom, hogy ezzel a struktúrával, ilyen működéssel, ezekkel a módszerekkel, ami ma tapasztalható, célját nem érheti el. Sokáig úgy véltem, hogy talán belülről én is tudnék valamit változtatni a cél érdekében. De ma már egyre kevésbé bízom ebben. Nem tartom elégségesnek a változtatások, demokratikus reformok ütemét. Nemcsak e cél, hanem *e változtatás, alakítás* érdekében is dolgozom a KISZ-ben.

★

A képviselőjelöltté való ajánlásomról... Csak azért vállaltam el ezt is, mert hiszem, hogy nem a konstrukció a hibás, hanem a politikai környezet, amelyben működik és *akik* és *ahogyan* működtetik. A parlament működhetne értelmesebben is, a parlamenti demokrácia ellensúlyt, kontrollt jelenthetne a hatalomnak. A történelem során hosszú távon sose szolgálták a haladást a kézi vezérlésű, direkt irányítású, diktatorikus formák. Rövid, kiélezett történelmi szakaszokban — elfogadom. De ma már nem táncol kötélen a hatalom, az ország. Ma már a politikai intézményrendszer, a demokrácia számottevő fejlesztése nélkül más területen sem lehet előrelépni.

Lehet, hogy túlságosan naiv vagyok, de én példaszerűen, felelősséggel szeretnék — ha esetleg odakerülök — a Parlamentben állást foglalni, szavazni. Nem tudom, minden képviselőnek eszébe jut-e két büfészünet közt, hogy most a jövő nemzedék létfeltételeit eldöntő törvényekről szavaz. Nem tudom, mindenkinek eszébe jut-e, kit is képvisel. Én mindenképpen a nyilvánosság legnagyobb biztosításával, a választóim között az egyes ügyekben kialakult konszenzust képviselném, vagy azt, hogy ebben és ebben a kérdésben nincs konszenzus.

Csak tisztességgel, felelősen érdemes csinálni ezt is. Nem ennél vagy annál tisztességesebben, hanem: *tisztességesen.*"

B. Kiss Tamás

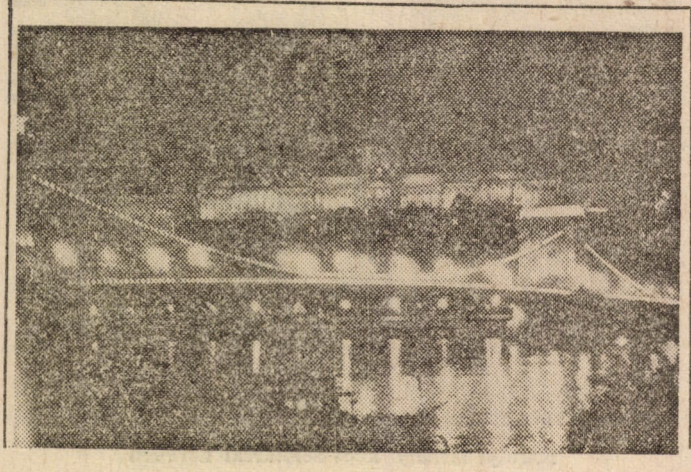

Zsubori Ervin:

Tavasz-szonett

lassan csontra-szikkad a föld csapzott csuhája
a faggyal át- meg átszőtt sáros darócköpeny
odábbmozdul nyújtózó ébredését várja
széles háta fölé sarjad illatos föveny

zöld veríték üt ki a bokor-koponyákra
oszlik a gally-hónaljakba fülledt éjszaka
mint vásott kölyök lopott savanyú almába
március testébe tép a hajnal tejfoga

halálszép jussára vár mi tél még itt maradt
ájultan elterülve a zsibbadt kerteken
s a langyos szél leomló hajfürtjei alatt

már a tavasz oszt parancsot gúnyos-szemtelen:
te nagyhangú! te mindent újrakezdő csapat!
állj most elém hadd lássam én mit kezdesz velem?

Orbán Gyula:

HAZAFELÉ

zsüllött hajnal
magányos részegek között
az álomba szenderült körúton
megint egy nap egy újabb
lehet hogy csak az álmokat játsszuk tovább
és lehet hogy máshol valaki mással
de mindig kívül maradva
mindig csak önmagunkban

reggel majd kisöpröm a csillagokat
az ég elszakadt fátyla alól
és elfelejtem ezt a pillanatot is
magányos részegek között
zsüllött hajnalon
lépteim elől iramodik az út

Tabódör

SZÜCS JENŐ TÖRTÉNETI „EREDET"-KÉRDÉSEK ÉS NEMZETI TUDAT című írását közli a VALÓSÁG 1985/3. száma: „Az 1945. év friss tavaszi reményeket keltett egyebek közt a történeti-ideológiai zavarok feloldására is. Sőt a remények ennél többre is jogosítottak: egyáltalán a tudatszerkezet modern típusú felszabadulására a középkori eredetű, majd az újkori nacionalizmus által újratermelt historizmus uralma alól. ... Ehhez képest adva volt egy alaphelyzet, mely további két dátummal: 1947 és 1948—49 fejleményeivel teljes. Az első a párizsi békeszerződés éve, a második a „fordulat éve" az egész térségben. Az első immár félreérthetetlenül szankcionálta az államkeretek 1920-ban létrehozott status quoját, a második viszont azt jelentette, hogy ezek az államok a jövőben közös cél, a szocializmus jegyében kerülnek közös nevezőre...

... Mármost kardinális kérdés — akár az elemi asszociáció szintjén is —, hogy

mi az a létező magyar nemzet,

mely önnön identitását tételezi, s éppen ennélfogva keresi a történeti folytonosságot és (a „nem azonosságban" is) az azonosságot.

... Ilyen nemzet azonban nincs. Még akár a magyar felfogás is azon alapul, hogy létezik egyfelől a magyar nemzet Magyarország állami keretei közt, másfelől vannak „magyarok". A Magyarok Világszövetsége például nem látszik világos és éles elvi distinkciót tenni a fenti értelemben vett nemzet részei és ama szórványok, individumok közt, akik a világ négy tája felé szóródtak szét. Ami nem éppen jól érinti azok indentitástudatát, akik körös-körül a határon túl történeti közösségként élnek. Még a magyar hivatalos szemlélet szerint sem létezik tehát egy olyan nemzet, amely a valóságban és magában a nemzeti tudatban létezik...

Ami állami és nemzeti identitás összefüggését — pontosabban Közép-Kelet-Európában éppen „nem összefüggését" — illeti,... a problémát a sztálinizmust intézményileg az egész térségben, a rákosizmus ideológiailag magyar vonatkozásban elfojtotta. A hetvenes évek óta a probléma nincs elfojtva, de megfogalmazásának nincs határozott karaktere sem. Márpedig amíg a fentebb vázolt értelmű magyar nemzet léte akár elvi szinten, akár a gyakorlat „összefüggéseinek" szintjén nem elég világos, addig egyrészt a nemzeti közérzet zavarával ilyen összefüggésben is számolni kell, másrészt... nem lehet elvárni, hogy például az államalapítás motívuma egészséges módon lendüljön át a korábbi „ideológikusan" zavart térből a történeti identitástudat tiszta terébe...

Lenyűgöző interjút talál az olvasó a TERMÉSZET VILÁGA 1984/12. számában, amelyben GYARMATI ISTVÁN akadémikus válaszolt STAAR GYULA kérdéseire: „Az emberiség az alapkutatások támogatására (laboratóriumokra, műszerekre, tudósok fizetésére stb.) eddig annyit fizetett ki, amennyit a világ ipara ma tíz nap alatt megtermel... Ha nem emelte volna ilyen szintre az alaptudomány az ipart és a mezőgazdaságot, ha azok megrekedtek volna pl. a népvándorlás korának megfelelő fokon... akkor ma száz ember közül 99 lassú éhhalálát szemlélhetnénk végig tehetetlenül. Ezek után kérdezem: ki tart el kit? Igaz-e az, hogy a közvetlen termelésben részt vevők tartják el az alkotó értelmiséget, beleértve ebbe a kategóriába nálunk — és más jobb helyeken — a vezetőket is. A fenti és számos más adat is inkább azt bizonyítja, hogy a közvetlen termelésben részt vevő ma több értéket fogyaszt, mint amennyit — önmagának tulajdoníthatóan termel... Ideje lenne már, ha a társadalmak vezetői sok ember számára megmagyaráznák, hogy nincs jogalapjuk igényeik fokozására, ugyancsak fehér kezű vezetőkkel együtt lenézze... Nem bűn, csak hiba, hogy a tömegeknek ma már szinte minden társadalmi rendszer beígéri az életszínvonal-emelkedést, miközben éppen az az értelmiség kap igen keveset, amelynek szellemi munkája nélkül a beígért életszínvonal biztosíthatatlan. Úgy gondolom, hogy mindazokat az embereket, akik tudósaikat, tanáraikat, mérnökeiket, orvosaikat stb. lebecsülik, fel kellene világosítani arról,... hogy valamiféle

őskori életszínvonal

felelne meg az igazuknak!

Amikor azonban a közel analfabéta a Mercedeséből vagy sok milliós villájából nézi le az értelmiséget,... akkor övön aluli üt. Az a társadalom, amelyik ezt sokáig, tűri, az előbb vagy utóbb olyan kaotikus állapotba jut, amelynek végső kimenetele kiszámíthatatlan... Ma egyetlen társadalom sem becsüli meg úgy az alkotó értelmiséget — kivéve éppen annak legbecstelenebb részét, a hadiiparnak dolgozókat —, amennyit az hasznos társadalmi munkája alapján megérdemelne. Ránk nézve csak az a szomorú, hogy közel 40 évvel ezelőtt bíztunk abban, hogy nálunk reálisabb lesz az elosztás. Sajnos, általában igaznak tűnik, hogy az embert emberré tevő értelemnek a legkisebb a piaci keresletre és árfolyama az egész világon... A harmadik gazdaságban, azaz a korrupciók, a borravalók, a csúszópénzek, adócsalások gazdaságában a hírek szerint évente kb. 100 milliárd forint forog. Könnyű kiszámolni, hogy ennek az erkölcstelen pénzmennyiségnek a... feléből minden értelmiségi fizetését, de még az alacsony nyugdíjakat is megduplázhatnák..."

A „JÓ VILÁG" címet viseli a bölcsészindex — ezúttal másodízben megszerkesztett — antológiája. Ebben olvasható P. LEKOV: NÉZZÜNK SZEMBE A REALITÁSOKKAL című OPTIMISTA KIÁLTVÁNYA: „A két világrendszer élesedő harca közepette se feledkezzünk meg a Kommunizmusról! Mondjuk meg, írjuk le, milyennek szeretnénk! Ismerjük-e még egyáltalán a vágyainkat? Tudunk-e még többet, mint kolbászt kívánni, ha eljön a tündér, hogy három kívánságunkat teljesítse? Próbáljuk meg! Kísérelgjük meg magunk elé idézni Utópiát — azt a helyet, amely sehol sincs ugyan, de akkor is a legjobb hely, ami ember számára elképzelhető. Vajon képesek vagyunk-e rá?... Világválság van ezredvégi, apokaliptikus hangulat. A művészeket megbabonázta az atombombafelhő szépsége. Van-e az utópia eszményének itt és most realitása? Az utópia eszméjének csak itt és most van realitása.

Kommunizmust, de most rögtön!

Már most — nem holnaptól kezdve, most, azonnal — úgy kell élnünk, mintha Utópiában élnénk... A kommunizmus nem akkor jön el, ha a kapitalizmust tönkrebombáztuk, hanem most. Most kell úgy élnünk, ahogy Utópia polgárai élnek. Azé az Utópiáé, amelyről egyet biztosan tudunk...: ott nincsen cél, amely emberhez méltatlan eszközöket szentesíthetne... A holnap a két világ harca lesz. E harc során bármikor megtörténhet, hogy a szolgák és szolgálatok világa gondoskodik az egy és oszthatatlan világ pusztulásáról. Akkor nem lesz holnapután. Akkor Utópia nem jön el. De ha mégsem lesz pusztulás — amit el kell hinnünk, máskülönben puszta logikai lehetőség marad —, akkor lassanként a határokat eltörlik, a börtönöket lebontják, s mi belépünk a holnaputánba. Erről a holnaputánról van szó, amikor feltesszük a kérdést: Milyen lesz Utópia világa? A szabadság birodalma lesz, s ma még messze járunk attól, hogy felfogjuk, mit jelent ez..."

Molnár Gabriella

Társasutazás

Rendhagyó társasutazáson vett részt *Gazdag Gyula* rendező, *Ragályi Elemér* operatőr és *Fék György* hangmérnök. *A Cooptourist Auschwitzba látogató csoportját kísérték el útjukon.*

Félig gyerekfejjel, gimnazistaként szüleimmel *jómagam is jártam ott.* A haláltábort ma is szögesdrót veszi körül, kapuját nem rombolták le, barakkjai múzeumok. *A kemence, a gázkamra, az emberi bőrből készült lámpaernyők, a hajtincsek, fogak látványa napokig sokkolt.* Óránként filmet is vetítenek, de ennek megtekintésére már nem volt erőnk. Elég volt a borzalmakból, a döbbenetből. Ez volt lengyelországi utunk utolsó állomása. Kocsiba ültünk, mentünk haza. Útközben arra gondoltam, hogy *sok százezer ember életének viszont ez a tábor volt utolsó szakasza.*

★

Gazdag Gyula filmjében a kamera nagyon rövid ideig időzik a barakkokban. *Az utazás résztvevőinek viselkedése, beszélgetései bizonyos szempontból sokkal megrázóbbak, mintha pusztán a halálgyártás már megváltoztathatatlan eredményét örökítenék meg. Ugyanis Auschwitzot jóval megelőző, s a tábort túlélő, ma is létező lelki gubancok, előítéletek is felszínre kerülnek.*

A mi utazásunkból ma is emlékszem egy jelenetre. Auschwitztól pár kilométerre egy Wartburg vezetője levette a DDR országjelzést. *„A filmben a lengyel idegenvezető németül kezdi el a tábort „bemutató" mondókáját. Kinek akarta leírni a szürnyűségeket? Azoknak, akik mindezt átélték? Gyorsan megkérték, hogy minél kevesebbet beszéljen, s németül egy szót sem.*

Mit írhatnánk mentségül a német nép védelmében?

A film elején egy, negyven éve rendszeres orvosi kezelésre szoruló, s ezért a társasúton részt venni nem tudó *idős hölgy meséli el újjászületésének történetét. Mengele „doktor"* (ma is él Paraguayban) a sorakozón személyesen *válogatta ki a halálba menőket.* Meztelenül kellett elé állniuk a nőknek is, s azok, *akiknek a teste neki nem tetszett, a gázkamrákba kerültek.* A többiek, a még egészségesek élhettek pár hétig. Akkor a beszélő még fiatal volt, csak a melle alatt, az emberi zsírból készült szappan okozta seb miatt nem lehetett esélye. Mengele jobbra intett, tehát a gázkamra lett volna a sorsa. Egy fiatal német SS-tiszt ekkor rongyot adott neki, hogy törölje le a gennyet, s mondta, álljon vissza a sorba még egyszer. Ő is a fejével játszott. Másodszor már balra intett Mengele. Pár pillanattal később egy halálba induló idősebb nő is kért újabb lehetőséget ugyanattól a katonától. És ugyanaz az ember lőtte le habozás nélkül. *A táborban az élet farkastörvényei még keményebben érvényesültek.* Az idősebb nőnek másodszorra sem lett volna esélye. *A katona a maga életét is mentette.*

Írjam le ezt a történetet? Megértik-e az egykori táborlakók, mit akarok ezzel mondani? Vagy arra gondolnak, gondolhatnak csak, hogy egy német lelőtte az asszonyt? *Írjam azt, hogy Mengele német állampolgár volt, de nem német, hanem szörnyeteg? Azt, hogy minden megszállt államban hatalomra jutottak a szörnyetegek?* Azt, hogy az emberek idegenkedtek a Mástól, a Másságtól, s ezt kritikus helyzetben az uralmon lévő királyok, kormányok, pártok már évszázadok óta oly gyakran kihasználják? *Próbáljam azt érzékeltetni, hogy a történelem során a nagyhatalmak szereztek éppen elég szégyenfoltot, a német vezetés „csak" — a technikai fejlődés előrehaladtával — korszerűsítette, nagyüzemivé tette a gyilkolást? Írjam azt, hogy minden háborút követő „békekötés" újabb vérontáshoz vezetett?* Találgassunk, ha esetleg nem Németország veszít az I. világháborúban, akkor egy másik vesztes országban alakul ki a fasizmus?

Azok, akik a táborokban voltak, akik hozzátartozóikat vesztették el, nem a hatalmat, nem az őrült propagandagépezetet, hanem a németeket gyűlölik? Velük azonosítják a bűnöket? *De nemcsak a németeket kellene „megvédenünk", de minket, magyarokat is?*

A hatvani gyűjtőtáborról, a vagonírozásról beszél egy túlélő:

„Ütöttek-vertek minket a magyarok! Nem tudom honnan tanulták, biztos a németektől." *Megtudom, hogy Kőszegen is volt gázkamra. „Igen, Magyarországon is volt gázkamra." — hangsúlyozza egy idős hölgy. Megértem, s mit mondhatnék neki?*

Azt, hogy Magyarország megszállásáig nem volt deportálás? Azt, hogy hány lengyel, francia menekült kapott nálunk menedéket? Azt, hogy 1943-ban Magyarországon megjelent lengyel lapokban írták, hogy már csak egy ország, Magyarország áll ki a lengyel ügyért? *Azt, hogy a nyilasok nem magyarok voltak, hanem egy nemzetközi söpredék magyar származású tagjai? Azt, hogy a magyar kiskatonáknak sem volt sokkal jobb a helyzetük a lövészárokban?*

Valami hasonlót akartam mondani máskor is. Nemrég holtfáradtan *egy „értelmiségi" beszélgetés közepébe csöppentem be. Két fiatal* testvér egymás szavába vágva *éppen a magyarok háborús bűneit részletezte, talán már kéjjel is. (Ugyanők később a mai Izrael politikájának helyességét ecsetelték...) Az ő szemükben talán a magyar a leghitványabb nép? De nem magyarok ők is? Nem itt élnek otthon?*

„Még a madár sem piszkít saját fészkébe!" — akartam üvölteni nekik, mégis *csendesen kisomfordáltam a konyhába.* Aztán egyre többen gyűltünk össze itt.

A már említett idős hölgy elmondja egy kórházi „élményét" is. Egyik betegtársa Hitlert dicsőítette: csak egy bűne volt, nem végzett alapos munkát... Vitatkozott volna a felelőtlenül fecsegővel? A vita hevében még megfojtja, s aki ezért öl, azt elmegyógyintézetbe zárják. Kiment a kórteremből szó nélkül ő is.

Vidéki rabbi beszél arról, hogy a háború után egyre csökken hitközségük létszáma. *Az idősebbek* — akik megmaradtak — *meghalnak, a fiatalok pedig hitetlenné váltak; hiszen van-e isten, ha megengedte ezt a holocaustot.* Emlékszem, pár éve *részt vettem én is izraelita istentiszteleten Pécsett.* Kíváncsi voltam, de a kapuban még bizonytalanul megkérdeztem, *bemehetek-e én is?* Az idős bácsi megnyugtatott; *bármilyen hitűt szívesen látnak.* Beszélt arról, hogy a zsinagógának azért van egy emelete is, mert valamikor ez volt a nők helye. Később a háború után a nők az egyik, a férfiak a másik oldalon ültek — a földszinten. Most már *olyan kevesen vannak, hogy* legtöbbször nem is a zsinagógában, hanem *egy kis imaházban tartják az istentiszteletet...*

Valaki mondja a filmen: „Pestről nem vittek el sok zsidót..." (Úristen, de félek leírni ezt a szót...) Igen, *én is csak a fővárosban találkoztam a „zsidókérdéssel".* Barátomtól — ő is szakállas — *kaptam egy gyönyörű kalapot.* Nagyon tetszett, elkunyeráltam tőle. „Tudod, *mikor rajtam volt, gyakran éreztem antiszemita gyűlöletet az emberek szemében" — mesélte.*

Aztán, amikor én is elkezdtem hordani, ismerőseim közül többen megjegyezték: *„Jól áll a kalap, de ne haragudj, úgy nézel ki benne, mint egy zsidó..."* Néha tréfásan: „Nem magyarosítottad a neved Rosenbergről Rózsára?" Mikor már vagy húsz embertől kaptam hasonló visszajelzést, már *gondolkodni is kezdtem rajta: nem hordom a kalapot, vagy levágom a szakállamat.*

— Hülye vagy, akkor meg azt hiszik, hogy azért vágod le, hogy letagadd, hogy zsidó vagy, pedig nem is vagy az — óvott valaki.

Egy ideje újra nem törődöm ezzel, hiszen akkor én is elfogadnám a játékszabályokat. *Tényleg nem törődöm vele? Tudom-e magam függetleníteni a környezettől?*

„Azért hoztam el a kislányomat, hogy valahogy érezze át, mit jelent zsidónak lenni. Nem vagyunk különösebben vallásosak, mégis fontosnak éreztem ezt. Aztán visszájára sült el minden. *Nem akarja, hogy „szerepeljen" filmben, nehogy megtudják az iskolában, hogy ő zsidó. Szégyenli." — mondja egy női hang a filmben.*

Ő azért vett részt a társasutazáson? A többiek miért zarándokoltak el egykori megaláztatásuk színhelyére?

„Miért is jöttem el" — zokog az idős néni a hordágyon, aki rosszul lett Auschwitzban. Oda akarják adni neki a táskáját, mire ő: „Nem kell nekem a táska! Csak egy zsebkendőt adjanak! Haza akarok menni!"

Voltak, akik azért utaztak sok száz kilométert, hogy ősi szokás szerint követ helyezzenek el ismerőseik sírján.(?) Voltak, akik azért, hogy kikeressék rokonaik nevét a soksok márványtábla közül.(?) Voltak, akik azért, *hogy most már együtt fogalmazzák meg: hogy történhetett ez meg?* Hogyan tűrhették, hogy a vágóhídra hajtsák őket?

Hogy eshetett meg ez? — kérdezem én is. *„Az elején nem tudhattuk,* aztán már egyre inkább sejtettük" — mondják a résztvevők, és mondom én is. Igen, *később már tudhattuk mi lesz a sorsunk* a táborokban, s tudhattuk, mi vár ránk értelmetlenül a frontokon. *Miért nem cselekedtünk? Talán a túlélés rossz reflexe dolgozott bennünk?* Ha kitörsz, megszöksz, golyó vár rád? *Talán megúszod,* ha maradsz a táborban, a lövészárokban? *Igen, ha mindenki fellázadt volna, sokkal kevesebben haltak volna meg — mondom én. „Könnyen" beszélek, mert szerencsére ezt a korszakot nem élhettem át.*

★

Nem irigylem az alkotókat azért a három napért, amit a társasúton, azokért a hetekért, amit a vágóasztal mellett töltöttek. *Megviseli az embert az az egy óra is, amit a dokumentumfilm alatt érez.* Megpróbáltatásaik azonban nem voltak hiábavalóak. Nagyon *becsületes, tisztességes, fontos filmet készítettek.* Végig a háttérben maradtak, Gazdag Gyula csak pár másodpercre tűnik fel a vásznon. Csak a társasutazás többi résztvevője beszél. A kamera rögzíti a drámai fordulatokat, a váratlanul kitörő érzelmeket is, mégsem tűnik úgy, hogy egyéni sorsokban vájkál. *Közös fájdalmunk a megtörténtek, és közös ügyünk az, hogy soha ne forduljon elő többet hasonló tragédia.*

Rózsa Iván

(R)evolúció

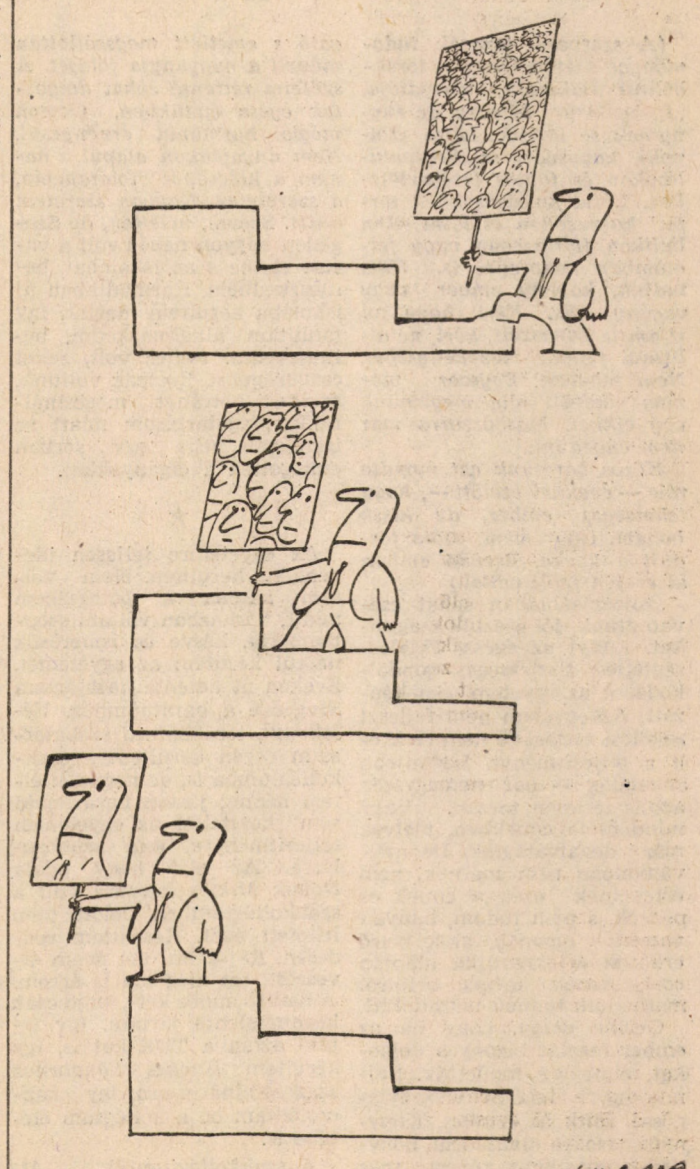

Még egy lépés

A vörös grófnő

Régóta várt, régóta érlelődő produkcióval lépett a közönség elé az idei filmszemlén *Kovács András: A vörös grófnővel,* amelyben a főleg történelmi filmjeiről ismert rendező Károlyi Mihályné Andrássy Katinka regényes életútjának a századfordulótól 1919-ig terjedő szakaszát eleveníti fel. *Az ötlet megszületésétől a bemutatóig eltelt hosszú idő nem ártott meg a műnek: minden részletében gondosan kiművelt, művészien precíz munka lett belőle, s ez egyaránt érdeme a stáb összes tagjának, kiváltképp pedig a rendezőnek, és a két főszereplőnek, Básti Julinak és Bács Ferencnek.* A fő kérdés, ami óhatatlanul felmerül, a témaválasztás kérdése: *miért Károlyinét, és miért nem Károlyi Mihályt választotta a történet főhőséül?* Talán azért, *mert a vörös grófnő volt valóban Károlyi „rossz" lelke, tetteinek végső mozgatórugója?* A film egyik erénye, hogy leszámol ezzel a többnyire korabeli arisztokrata körökben terjedő és később onnan szétáradó legendával, mint ahogy több másikkal is (pl. azzal, amely szerint 1919. március 21-én Károlyi önként adta volna át a hatalmat a Tanácskormánynak). Nem ez a jó válasz tehát, hanem a következő: egyrészt a feltartóztathatatlanul a forradalom felé vágtató történelem napról napra sebesebben változó, viharos környezetében és a legnemesebb emberi érzelmek síkján *Károlyi Mihály és Andrássy Katinka élete olyannyira összefonódott, hogy egyikük sorsának a bemutatása óhatatlanul a másiké is egyben,* tehát ebben az értelemben ennek a kérdésnek nincs értelme; másrészt Kovács András nem pusztán, s különösen nem hagyományos történelmi filmet akart készíteni. *Egy nagymúltú család arisztokrata leánya érzelem- és értékvilágának titokzatos mezsgyéjére merészkedett, méghozzá értő módon.* Azt vizsgálta, hogy *hogyan vezetett el Andrássy Katinkának, az Osztrák—Magyar Monarchia egyik megalkotója, gróf Andrássy Gyula unokájának az útja egy monarchia- és arisztokrataellenes forradalommal, sőt a Tanácsköztársasággal való azonosulásig?* S milyen szerepe volt ebben annak a forró szerelemnek, amely őt Károlyi Mihályhoz fűzte, és amely csak hosszú küzdelmes „szívpárbaj" és sok-sok csalódás után vezetett beteljesüléshez?

Ennek megfelelően a kétrészes film *kétfajta történelemidézés sajátos, szerves egysége,* melyben a történelmi film és a szentimentális szerelmi történet egysége is megvalósul. *Az első részben a hangsúly az ifjú grófkisasszony szellemi és érzelmi fejlődésének bemutatásán van.* Az arisztokrata életmód tipikus színhelyei váltogatják egymást, főúri kastélyok, bálok, vadászatok, ahol a történelem látszólag marginális jelenség: kedélyes dialógusokban, becsukott szobaajtók mögül kihallatszó vitákban jelenik meg, kellőképpen megszűrődve a konzervatív arisztokrata milió csalóka szemüvegén. Az érzelmi és történelmi szféra összefűződése Károlyi gróf színrelépésével kezdődik meg, kinek nemcsak politikai, szellemi magatartása üdítő jelenség abban a végét járó k. u. k. világban, hanem humánus, meleg, megnyerő egyénisége is. *Bács Ferencre úgy illik ez a szerep, mintha ráöntötték volna.* Andrássy Katinka, kinek környezetétől, családjától való eltávolodása szellemi igényességének és emancipált női öntudatának kibontakoztatásával már megkezdődött, első látásra beleszeret a külsőleg is rendkívül vonzó Károlyiba. A kamaszkort még éppen csak elhagyó, szigorú szellemben nevelt ifjú úrilány lángoló szerelme a sokkal idősebb, érett férfi iránt, aki — gőgös arisztokratatársaival szemben — *megérti és méltányolja a lány öntudatos, szellemileg igényes értékrendszerét.* Amit az előbb Bács Ferencről mondtam, most megismételhetem *Básti Julira* vonatkoztatva: *a magábafojtott, önemésztő érzelmi viharok, a keserű csalódások megjelenítésében éppúgy, mint az ébredező remény, majd a boldog beteljesülés pillanataiban briliánsan játssza szerepét.*

Károlyi Mihály képviselőtársai körében

A főhős szellemi-érzelmi fejlődése egybeesik a monarchia válságának kiéleződésével; az idő előrehaladtával módosul a téma művészi kezelésmódja az a történelemidézésformája is. Egyre hevesebb viták, parlamenti beszédek hangzanak el, híres történelmi alakok bukkannak fel, mint például *Jászi Oszkár,* azaz a történelem megjelenítése közvetlenné válik. E koncepció a második részben válik teljessé, amikor időnként hagyományos történelmi filmet látunk: *sorra leperegnek a jól ismert történelmi események, sorra felvonulnak a kor ismert szereplői: Tisza István, József főherceg, Kunfi Zsigmond.* A történet hitelességét a rendező egykorú filmrészletek (például Kun Béla beszédéből) bejátszásával erősíti. A történelem felgyorsuló hömpölygése és Károlyi Mihály ebben játszott vezető szerepe időnként eltereli a figyelmet feleségéről, illetve kettőjük kapcsolatáról, s ezzel *megteremtődik az egyensúly az eseményeken keresztül, illetve a főhősök alakjain keresztül láttatott történelem között, mégpedig úgy, hogy egyiket sem érezzük szubjektívnek.* Ezzel párhuzamosan gyorsul a cselekmény ritmusa, és felhevül, egyfajta forradalmi pátosszal telítődik az atmoszférája is, ám *Kovács András* ebben is kellő mértéket tart: *főhősei attitűdjéhez, látásmódjához, valamint saját művészi realizmusához híven kerüli a homályos, expresszionista, impresszionista vagy szürrealista szimbólumok és elemek használatát, s ezzel elkerül egy tipikus művészi csapdát.*

Ahogy a történelemben, úgy a filmben is, Károlyi Mihály fokozatosan kiszorul a hatalomból, s ezzel visszatér az első részben domináló témakezelési koncepció egy „arisztokrata" család és közeli barátai szemüvegén keresztül láthatjuk a kort, de ez már másfajta tükör és más is látszik benne. *Egy érett, minden korábbi állásfoglalásaikhoz képest is jóval baloldalibb meggyőződésű, eszményeiben nem, de megvalósulásukban csalódott házaspár keserű mondatain, cselekedetein keresztül megnyilvánuló történelem. A kamera az emigrálás szomorú pillanatáig követi a Károlyi házaspár útját,* amelyre olyan nehéz szívvel szánta rá magát e két nagyszerű ember.

Mérhetetlenül sokat tettek hazájukért. Kovács András ezzel a filmjével megkezdte az utókor adósságának a lerovását: olyan művészi alkotásba metszette Károlyi Mihály és felesége történetét, amely hozzájuk és a magyar filmművészet hagyományaihoz egyaránt méltó.

Meleg József

Bognár Károly:

Álom

Ujjával kört rajzolt a levegőbe
Rá szemeket, szájat, orrot
Ekkor a kör megszólalt: Szeretlek
De ő tudta, hogy ez csak álom.

Bach és Händel élő öröksége

300 éve született a zene két óriása, Johann Sebastian Bach és Georg Friedrich Händel. Mindketten a barokk zene megújítói zeneszerzőként, s maguk is kiváló muzsikusok.

J. S. Bach 1685. március 21-én született. Szülővárosa, Eisenach, bár kisváros, de a középkor óta a német szellemi élet egyik jelentős centruma. Már 1200 körül, I. Hermann őrgróf idején a város felett álló vár, a Wartburg a Minnesängerek lovagi dalnokversenyeinek egyik fő színhelye. (Walter von der Vogelweide, Wolfram van Eschenbach nevét az irodalomtörténet mellett Wagner Tannhäuserjéből ismerjük. Itt élte áldozatos, önfeláldozó életét II. Endre magyar király leánya, Erzsébet. 1521-től a várban talált menedéket Luther Márton, aki itt fordította le németre a Biblia Új Testamentumát.

A Bach család már Johann Sebastian születése előtt elismert muzsikusokat adott a városnak és Thüringiának, s az ő fiai közül is többen zenésszé váltak: 200 év alatt a zene több mint száz Bachnak volt hivatása. S mégis, ha a Bach nevet halljuk, természetesen Johann Sebastianra gondolunk.

J. S. Bachnak nehéz ifjúsága volt. Alig 9 éves, amikor édesanyját elveszítette. 10 hónappal később édesapja is meghalt. A szenvedés és a halál megrendítő élménye rendkívüli erővel szólal meg zenéjében, amely azonban a halálon győzelmet arató életet hirdeti. Életútját és zenéjét kitűnő monográfiában elemezte a bachi zene nagy elemzője és megszólaltatója, Albert Schweitzer.

J. S. Bach 15 évesen az önmaga erejéből való helytállást választotta, hogy ne legyen bátyja, Johann Christoph terhére. Lüneburgba ment, a St. Michaelis kórusában énekelt, majd csembalón játszott és orgonált. Tanulmányozta az orgonaépítést és a komponálás mellett hangszertechnikai ismeretekre tett szert. 1703-ban Arnstadtban nyert orgonista állást. Arnstadt, Mühlhausen, Weimar, Köthen: a művészi csúcsra vezető út állomásai. Művészete, alkotói pályája Lipcsében teljesedett ki, ahol 1723-tól, 27 éven át, élete végéig a híres Tamás-templom karnagya, a Tamás-kórus vezetője. Neve, működése e várossal forrt össze, alkotásai, életműve immár az egész világé.

A jelenlegi Bach-művek jegyzéke, a BWV 1050 művet tartalmaz, sajnos sok alkotása halála után elveszett.

Életének lipcsei szakaszában születtek Bach legnagyobb alkotásai: összesen több mint 300 egyházi kantátája közül mintegy 150-et Lipcsében írt. A 300-ból csak körülbelül 200 maradt ránk. Világi kantátái közül említsük meg a „jó szántóvetőt" megörökítő Parasztkantátát, a kávé élvezete inspirálta Kávé-kantátát.

1729-ben adták elő először a lipcsei Tamás-templomban hatalmas művét, a Máté-passiót, mely nemcsak a bachi életmű, hanem a világ zeneirodalmának egyik csúcsa. A szenvedéstörténet a legmegrázóbb erővel e műben szólal meg. A Máté-passió mellett híressé vált János-passiója is. Oratóriumai közül kiemelkednek a Karácsonyi és a Húsvéti oratórium.

Bach élére áll a kor hangszertechnikai új vívmányai bevezetésének, a modern zongoraépítés és -hangolás adta lehetőségek új távlatokat nyitottak, melyeket először ő aknázott ki a Wohltemperiertes Klavier-ban, az „okulásul felebarátaink s a tanulni vágyó ifjúság haszálatára" írt prelúdium és fúga sorozatban.

1747-ben J. S. Bach Berlinbe utazott, II. Frigyes porosz király udvarába, ahol egyik fia, Carl Philip Emmanuel csellistaként, udvari kamarazenészként működött. A nagy Bachot Potsdamban fogadja a király, maga ad neki témát, a B—A—C—H-t, melyre a mester rögtönöz, s később ennek nyomán született a „Zenei áldozat", a „Musikalisches Opfer". Szeme világát két operáció sem tudta megmenteni, fokozatosan megvakult. Utolsó művét, „A fúga művészetét" már nem tudta befejezni. 1750-ben, 65 évesen ragadta el a halál.

Néhány héttel J. S. Bach előtt, 1685. február végén született G. F. Händel, a nagy kortárs, az oratóriumok és a barokk opera mestere.

Életútja Hallétól Londonig ívelt. Händel 18 éves korában Hamburgba ment, ahol első operáit bemutatták, majd Itáliába utazott. Itáliai útja során megismerkedett a nápolyi opera „bel canto" dallamosságával, mely mind vokális, mind hangszeres kompozícióira rányomta bélyegét. Itáliában barátságot kötött a két Scarlattival és Corellivel. A concerti grossi széles ívű, áradó dallamosságával Händel szellemi gazdagsága továbbfejleszti és kiteljesíti az itáliai barokk örökségét.

25 évesen a hannoveri választófejedelem szolgálatába lépett, majd Londonba utazott, s e város lett küzdelmeinek és győzelmeinek színtere. Händel éppúgy túllépi a számára kiszabott szabadság idejét, mint Bach, az arnstadti orgonista. Händel nem tér vissza Hannoverbe, a hannoveri választófejedelem viszont 1714-ben angol király lesz, utána megy Londonba.

G. F. Händel egy temzei vízi ünnepre írta híres Vízizenéjét, amellyel nagy sikert aratott, s visszanyerte a király kegyét.

Operáinak hosszú sora közül Magyarországon korábban a Rodalindát láthattuk, a rádióból a Xerxes részleteit, főleg híres Lergóját ismerjük.

Nagyszabású oratóriumai e műfaj kiemelkedő erejű, dinamikájú és szépségű alkotásai. Hatalmas erővel szólnak a Júdás Makkabeus híres Győzelmi kórusa, a Sámson, a Saul és az Izrael Egyiptomban. A Messiás oratórium győzelmes Halleluja-kórusát már az 1742. évi londoni bemutató közönsége, élén a királlyal, felállva hallgatta végig.

A händeli kórusmű egész Európa énekkari zenéjének megújítója, irányítője lett.

Händel mondotta: „Azt kívánom, hogy zenémben ne csak gyönyörűségüket leljék hallgatóim, hanem jobbak is legyenek tőle."

Sikerei tetőpontján Händelnek is osztoznia kellett Bach sorsában: megvakult ő is. De egyek hatásukban is. Saját szemük világát elveszítve, mindketten évszázadok nemzedékeinek látását nyitották és nyitják fel a zene világának értékeire és emberi mondanivalójára. Az évforduló elmúlik, az ünnepi méltatás elhallgat. De ők maguk tovább szólnak. Olyan nyelven, amely az egész emberiséghez szól. Zenéjük nyelvén, amely mindnyájunk élő öröksége.

Dr. Kőrösi István

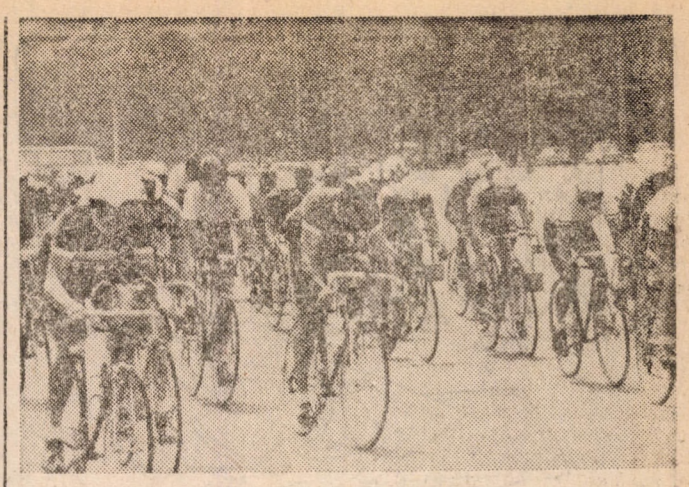

SUMMA CUM LAUDE

Belépett a sötét szobába. Nem gyújtott villanyt. Az asztalhoz tapogatódzott. Letette az okiratot, mely átvirrasztott éjszakákat, gyomorfekélyt, könyvtárak magányát sűrítette össze két oldalon, s feljogosította arra, hogy egész árú jegyet váltson a nagykanizsai gyorsra.

Bekapcsolta az asztalon álló magnót. Simon és Garfunkel A csend hangjai. Szerette ezt a dalt, mindig megnyugtatta. Most nem.

Állt, talpig feketében. Keserű volt a torka. Sírni szeretett volna, de megemberelte magát. Azért sem — gondolta.

Nem így képzelte ezt az egészet, hogy: tessék, itt van ez a kemény fedelű füzetecske, benne érdemjegy, mindenféle adatok. Vigyed, s holnaptól csinálj, amit tudsz. Próbáld meg hasznosítani a roppant sok ismeretet, a mély tudást, amit itt szereztél.

Nem, nem fanfárokat, bordó bársonyszőnyeget várt, hanem... Hanem... Maga sem tudta, mit.

„Van valami mondanivalója?" — kérdezte a dékán, amikor megsokallta, hogy nem mozdul.

Összerezzent.

„Elgondolkodtam" — felelte halkan.

„Erre nincs idő" — mondta a dékán. Barátságosan megveregette a vállát.

Mire gondolt akkor? Már nem tudta.

Talán a szüleire, akik homályos szemmel figyelték a tervben nem szereplő közjátékot. Azt hihették, e néhány pillanat gyermekük átlagon felüli teljesítményéért jár.

Meg-megremegett. Csak most érezte, mennyire fáradt. Levetkőzött, lefeküdt. Mereven bámulta a szoba egyik, félhomályba burkolódzott sarkát. „I am just a poor boy..."

„Nem értem, mi bajom van. Holnap fölkelek, ugyanúgy, mint eddig. No jó, kicsit korábban. Kipucolom a cipőmet, megiszom a kávémat. Az élet megy tovább."

Nagyanyja jutott eszébe, aki nagyapja temetése után ugyanezt mondta. Akkor irigyelte a nagyapját.

„Miért vagyok ideges? A lehető legjobb eredménnyel elvégeztem, amit kellett. Igaz, nem többet. Elvileg mindent tudok. Kapásból vágom az értéktörvény három funkcióját.

És ha nem erre lesznek kíváncsiak?"

Fülledt meleg volt a szobában. Felkelt, kinyitotta az ablakot. Hűvös, majdnem hideg levegő folyt végig a testén.

Összevonta a szemöldökét. Nézett a fénytelen éjszakába.

BK

Fénytelenül a szélben

A kakaó mindenkit lázba hozott. Izgatott vihogás, lökdösődés közben gyülekeztünk. — Gyerekek, rendesen viselkedjetek! — kiabált ránk rekedtes hangján a Nőtanács tagja, akit valójában nem szerettünk, mert a háború alatt nagy hirtelen előnt, aztán egyszerre csak előkerült és mindenkit ő akart dirigálni. De most igyekeztünk a kedvében járni, elvégre ő intézte el, hogy kakaós uzsonnát kapjunk a Nőtanácstól.

Az utcán sorakoztunk, lehettünk vagy negyvenen, hattól tizenkét évesekig. Elöl álltak a lányok, hátrébb a fiúk, legvégül az utca rémei. A „jobban öltözöttek" kinőtt vagy túlméretezett ruhában, kivágott orrú magas szárú cipőben, hogy ne szorítsa a lábukat, mert az is úgy nőtt a pincében, mint a gomba. Egy fiúnak a lábára már csak az anyja magas sarkú cipője volt jó. És a sor végén álltak a rongyosok, mezítlábasok. Valamennyien bögrét szorongattunk, azt ugyanis vinni kellett.

A Nőtanács-tag rendezkedett, kiabált, s mielőtt elindultunk volna, megkérdezte — és hogy fogtok ott köszönni? Egy srác nagy vidáman kiugrott a sorból, vigyázzállásba meredt, felemelte a karját, és elkiáltotta magát: Hej, Hitler! Az asszony elzöldült, fekete lett és torkaszakadtából üvöltötte, takarodj azonnal!, és elrángatta a sorból. A fiú csak annyit fogott fel az egészből, hogy vége a kakaónak. A házbeli asszonyok közbelépése után mégis visszaállhatott közénk, de látta a Nőtanács-tag szemén, hogy nem tudja neki elfelejteni. Felemelt karral, pontosan így köszöntek egymásnak — a front előtt — az utolsó filmhíradó szereplői. Mi csak átvittük, amit láttunk, mindennapi játékunkba, a katonásdiba, s nem is gondoltunk arra, gyerekfejjel, hogy a változás, ami bekövetkezett, a játékainkra is vonatkozik.

Végre elindultunk. Ezen az utcán nemrég óriási tömött sorokban mint a zöldár vonult le a Várból a levert német sereg. Mi az utca ellenkező irányba meneteltünk, de rajtunk, a sápadt arcú, sovány, viharvert gyerekhadon, jobban látszott a háború nyoma, mint a vesztesteken.

Emlékszem, abban az épületben adták az uzsonnát, ahol később megtörtént a kerületi első titkos szavazás. Házunk minden felnőtt tagja régi szocdem. párti volt, ezért aztán anyám szavazata nagy felháborodást keltett bennük, mert a hármas kockába írta a keresztet, vagyis a kommunista pártra szavazott. Szemébe persze nem mondták, de a gyerekek azonnal rám sütötték, hogy az anyám kommunista. Hát ebből eredt első politikai vitám gyerekfejjel anyámmal. Megmondtam neki: miért nem tetted egy másik kockába a keresztet, arra nem gondolsz, hogy ezután a gyerekek engem nem szeretnek?

Az épülethez érve a gyerekseregret hűségesen követő éhes kutyákat szétkergették. Mi beljebb léptünk, elhelyeztek bennünket és a felnőttek elénekelték az Internacionálét. Nem volt ismeretlen előttünk, hiszen korábban, a Gyermekbarát ünnepségein is hallottuk már. Közvetlenül a felszabadulás után érdekes módon sokféle himnuszt tanultunk. A dán himnuszról a dán konyha jut eszembe, ahol iskola után tejben főtt zabkásával, császármorzsával laktattak jól bennünket. Hálánk jeléül a körünkbe látogató dán követségi vendégnek elénekeltük a dán himnuszt.

Az Internacionálé után gondoltuk, jöhet a kakaó, de nem, előbb egy műsort kellett végignéznünk. Máig felejthetetlen élmény maradt számomra annak a ma is élő neves énekesnőnek a fellépése, aki koloratúr szoprán hangján műdalokat adott elő és az első magas cénél kitört a hangos röhej. Természetesen az utca rémei kezdték. Néhányan megszeppentünk, mi lesz ebből. De a röhögés nőtt, dagadt. Mi, szolidabbak is alig bírtuk visszatartani. Végül is áttört a gát, mindenki, még a felnőttek is velünk nevettek. Az énekesnő boldog volt, egymás után adta a ráadásokat, s egy pillanatig sem gondolt arra, hogy kinevetjük. Hömpölygött a teremben a harsány, zabolátlan röhögés. Esküszöm, a Fényes cirkusz bohócának nem lett volna ilyen sikere, mint neki.

Már nem tudom, hogy miről is szóltak ezek a dalok. Szerelemről? Nekünk, akik a legvaskosabb valóságon keresztül ismerhettük meg a szerelem minden válfaját? Az első kurzust e témakörből még a légók (légiriadók) alatt kaptuk, amikor a házbeliek, utcai járókelők a sziréna hallatán levonultak a pincébe és röpke pillantásváltás után megismerkedtek. Az első bombazáporig még csak egymás mellett ült a lány és az ismeretlen férfi. A bombázás alatt a villany elaludt, s mire újra fény lett, már átölelve láttuk viszont őket. Három-négy bombázás után teljesen meghitté vált a nexus. A következő kurzusra Buda ostroma alatt került sor, amikor az egész ház lehúzódott a pincébe. Hatalmas hálószobává alakult át a légópince, kétlépésnyi távolságban egy-egy ággyal. Volt itt minden a sötétben: szerelem, megcsalás, titkos kis sikongatás, velőt rázó segélykiáltás. Szóval nekünk e téren újat mondani még dalban sem lehetett.

A dallamok foszlányaira sem emlékszem. Fülünk a háború zajához szokott. Bomba, aknarobbanás, gépfegyver, puskaropogás: ez volt számunkra a természetes. Éppen előttem ült az uzsonnán az a fiú, akivel először találkoztunk, hogy feljöttünk a pincéből. Közrefogtuk — na, mesélj, mi történt nálatok? — faggattuk, miközben fejünk fölött elsüvített egy golyó. A fiú összerezzent, hirtelen menedéket keresett. Csodálkozva néztük. Ez lenne az a vagány, akit nagy ívben kerültünk az utcán, nehogy belénk kössön? — Megijedtél? kérdeztük csúfondárosan, mire ő felhúzta az ingét. Rémülten néztük hasán, mellkasán a mély forradásokat. Egy akna szilánkjai cifrázták ki. Emiatt lett félős.

Mi, akiknek szerencsére nem voltak ilyen szörnyű élményeink, nem féltünk, sőt bátran turkáltunk a harcok szemetében. Háborús emlékeket gyűjtöttünk. Kukoricagránátot (gyutacs nélkül!) periszkópot, katonai tőrt, látcsövet, rohamsisakot. Nekem is volt egy pisztolyom. Egy fiú dugdosta otthon, de az anyja kivágta, így jutottam kimustrált kincsemhez. Egy alkalommal gránátgyutacsokat találtunk. Akkor még nem tudtuk, mi az. Ujjunkra fűztük a gyutacskarikákat mígnem az egyik fiú közelebbről is szemügyre vette. Néztük, miközben ő szép lassan felhajlította a sasszöget, meghúzta és bumm! Pontosabban a robbanást nem is hallottam, csak a felvillanó fényre emlékszem. Szerencsére nagy baj nem történt, süketek lettünk néhány órára.

Abban az időben egyetlen nagy élményünk volt, a veszély. A veszéllyel játszani életelemünkké vált. Iskolába menet azt tekintettük a legbátrabbnak, aki az úton fekvő döglött bombára rá mert ülni. Ismertük a szerkezetét: a gyújtófej elromlott, ezért nem robban. Én az óvatosak közé tartoztam. — Várjatok — mondtam, és elszaladtam ötvenméternyire, így kevésbé éreztem magam veszélyeztetve, csak ezután következett az attrakció. Szerencsére a bomba sohasem robbant. De tudtuk azt is, mi lenne, ha mégis megtörténne. A harcok alatt ugyanis egy lány a pincénkből biztonságosabb helyre menekült, közben repesztalálat érte a fejét. Egy talicskán hozta haza az apja. Lefektették, és az utolsó pillanatáig ordította, apukám, segíts.

Elrendelték, hogy be kell gyűjteni a legközelebbi iskolaudvarra a házban található fel nem robbant lövedékeket. A házmester bácsink egy ötvenkilós szörnyeteget zötykölt be egy rozoga talicskán. Utána ágynak esett és hosszú ideig nem tudott lábraállni. Bennünket, gyerekeket, nem riasztott a halott látványa sem. Hiába takarták el a szemünket — ne nézd!, annál kíváncsiabbak voltunk. Nem felejtem annak a kiskatonának a tetemét, aki a harcok alatt éppen egy földszintes ház ablakából léphetett ki az utcára, amikor találat érhette. Hason feküdt, kezében egy családi fénykép volt. Így halt meg. Ott feküdt az utcán, naponta arra jártunk. Még jó, hogy sokáig tartott akkor a tél. Csak március elején temették el.

Azon tűnődöm, lett volna-e egyáltalán abban az időben olyan dal, amely magával tudott volna ragadni bennünket, koravén, háborús gyerekeket. Hiszen az is hihetetlen, hogy ennyi borzalom közepette gyerekek maradtunk. A szabad rablás alatt az asszonyok a textil- és harisnyagyárakból hatalmas batyukban hordták haza a ruhaanyagot, festetlen selyemharisnyákat. Kávézaccal festették barnára a harisnyákat — és falun élelemre cserélték. Nekünk, gyerekeknek a gyárba menni túl veszélyes lett volna. Így csak a szomszéd házat rohamoztuk meg szabad rablás címén, azt a házat, amelynek jómódú lakói nyugatra menekültek. A négyemeletes épület kongott az ürességtől. Még a front előtt hordták le az utcára a bútorokat, barikádokat emelve belőle. Kóboroltunk az üres szobákban és valamennyien játékot kerestünk. Én egy tollas papucsra vágytam, olyanra, amilyent Karády Katalin hordott a filmekben. És találtam is, de sajnos pár nélkülit. Játék híján a fiúk villanykörtére vadásztak. Amikor megtelt a zsebük, a negyedik emeletről kézigránátként hajigálták le. Később hazajöttek a ház lakói és nemsokára házkutatást tartottak a szomszédos földszintes házakban. Végigturkálták szegényes vagyonkánkat, s a felnőttek némán tűrték a megaláztatást.

Megkezdődött a tanítás a papírral beragasztott ablakú iskolákban. A tanulás kezdetben kevéssé érdekelt bennünket. Sokkal jobban lekötötték figyelmünket egymás háborús élményei, amelyeket egyik-másik gyerek még jól el is túlzott. Na és később a tánc. A szünetben két jó lábú gyerek bemutatta az új táncot, a swinget. Még a csöngetést sem akartuk meghallani. — Csürhe! kiabálta az osztályfőnök. És ez a jelző a háborús gyerekeket sokáig elkísérte. Talán csak az egyetemen kopott le róluk.

A politikával a belvárosi gimnáziumban találkoztam az ötvenes évek elején. Sajátos volt ez a találkozás. Minden tornaóra előtt a tanárnő Szabad Nép-ötpercet tartott. Ettől jobban féltünk, mint a matekóráktól. A feladat az volt, hogy az aznapi Szabad Nép legalább egy cikkének tartalmát fel kellett tudni mondani. Kislisszolt az iskolából valaki egy újságért, amit aztán harmincfelé téptünk. Egyszer egy forintért vettem egy sporthírt az egyik osztálytársamtól. Így menekültem meg akkor a megszégyenítéstől, a szadizástól, ami különben nem esett nehezére a tanárnőnek.

Leérettségiztünk, és mire kiléptünk volna az életbe, orrunk előtt már el is húzott a fényes szelek nemzedéke. Továbbhaladtunk, betöltöttük az egyetemeket, s ezzel végérvényesen véget ért viharos gyermekkorunk.

★

Egy automata előtt állok, s miközben a hajdani uzsonna képe villan emlékezetembe, a kakaómat várom.

H. E.

Tanulság

(Tibor barátommal közös ismerősünkhöz igyekeztünk estefelé...)

A Mester utcában észrevesszük, hogy ketten követnek. Mikor befordulunk a mellékutcába, már utánunk is kiabálnak:

— Álljatok meg! Nem halljátok?! Álljatok meg!

Rájuk se hederítünk. Részegek, majd megunják. De nem, továbbra is jönnek utánunk. Ismerősünk házához érünk, a kapubejáratnál beérnek bennünket.

— Szidtad az anyámat? — kérdezi az egyik tőlem, de választ nem várva, belémrúg.

Én, pályakezdő értelmiségi attitüddel, próbálom helyretenni az eseményeket.

— Biztos valamit félreértettél. Mi egyáltalán nem... — de nem tudom befejezni mondandómat, s a következő rúgás is combomat éri. Kicsit tévedett a célzásnál, vagy az alkohol miatt nem tudta elég magasra emelni a lábát. Ha talál, esetleg én is bedühödöm, és visszaadom. Persze, ha fel tudok utána állni.

Tibor értetlenül bámul. Ő sem úszza meg.

— Ne félj, nem bántalak — mondja a másik „huligán", de a következő pillanatban, társa példáján felbátorodva, szájon vágja barátomat. Nemcsak agresszívek, de még aljasak is.

Az eseményre összeverődik a nép is a körfolyosón.

— Rendőrt kéne hívni talán?

— Á, elintézik ezek egymás között!

Újdonsült „ellenségeink" — talán a szemtanúk hatására, talán azért, mert nem tanúsítottunk kellő ellenállást — abbahagyják a korán unalmassá vált bulit. Bele akartak kötni valakibe, ez megtörtént, most már sikerélménnyel távozhatnak.

Mi ott maradunk. Felveszem a kalapom a latyakos betonról. Kis idő múlva Tibor megszólal:

— Te, most minket megvertek?!

— Nem, én csak két rúgást és te csak egy pofont kaptál! — egyszerűsítem le a történteket.

— Megvertek minket, s mi csak álltunk. Tűrtünk, mint a birkák — hajtogatja Tibor könyörtelenül.

— Még soha nem ütöttem meg senkit. Nem tudom, hogy kell. Egyszerűen nem indul el a kezem — keresem a kibúvókat. Hiába.

— Megvertek minket, s mi nem ütöttünk vissza!

Most már nem próbálok mentegetőzni. Hallgatok.

— Legközelebb hasonló helyzetben, kérdezés nélkül, nekünk kell kezdenünk! De úgy, hogy ne tudják visszaadni! — vonja le a tanulságot barátom.

Rózsa Iván

KÖZGAZDÁSZ

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem lapja

Felelős szerkesztő: FARKASINSZKYNÉ HALÁY EDIT

Szerkesztőség: 1093 Budapest, IX., Dimitrov tér 8. Telefon: 174-548.

Kiadó: Hírlapkiadó Vállalat Budapest, VIII., Blaha Lujza tér 3.

Felelős kiadó: TILL IMRE vezérigazgató

85—1484. Szikra Lapnyomda, Budapest

Felelős vezető: CSÖNDES-ZOLTÁN vezérigazgató

Pontosítás

Legutóbbi számunkban közöltük az egyetemi doktori és tudományos tanács tagjainak névsorát. A felsorolásból kimaradt *Andorka Rudolf* egyetemi tanár és *Páli László* egyetemi tanár, a Ballagás című cikkünkhöz a múltkor felsoroltakon kívül SZÜCS VIKTOR, a tervgazd. szak végzőse is oklevelet kapott kiemelkedő közéleti tevékenységéért.

LENKE NÉNI

Az öregasszony kissé bogaras. Ezt mindenki tudja, igyekszik is elkerülni a ház minden lakója. Ruhája inkább szánalmat, mint tiszteletet ébreszt, s mellé horgolt fehér kesztyűje hajdan volt szép napokra emlékeztet — őt. Mert ijesztő tartása, hályogos szeme, kissé lebiggyedt, liláskék ajka másokat inkább menekülésre késztet. Lenke néni időnként a házmestert szokta átkozni, mert a lift nem működik. Sokat veszekszik. És morog. Mindenkivel. Morog mindig és mindenütt, de leginkább magában. Senki sem szereti. Modern vasorrú bába lehetne a gyerekek szemében, ha azok mostanában boszorkányok helyett nem óriás majmoktól és alaktalan földönkívüliektől rettegnének. Így azonban tőle még félni sem lehet igazán!

Én azért kisebb koromban nagyon kerültem őt. Valami félelmetes titok hordozójának véltem, valami megfoghatatlan borzalomének, amit jobb el sem képzelni. És mert az ember a borzalmakat nem szereti, igyekeztem tőle távol tartani magam. Mindig kibújtam a beszélgetés alól, amit pedig senki nem úszhat meg a házból, akit Lenke néni szeme felfedez. Igaz, egyre gyengül a látása, de azért még észrevesz. Egy darabig átmentem előle a másik oldalra az utcán. De most már felnőtt is vagyok. Már nem ijeszt meg. Igen, tragikusan nevetségessé vált a vele kapcsolatos félelmem! De a rejtély az embert bizonytalanná teszi. — Te nem szeretsz engem! — fordult hozzám az öregasszony egy óvatlan pillanatban, amikor az újságot halásztam ki a levélszekrényből és nem vehettem észre, hogy napi sétáját befejezve haza tart.

— Ugyan, hogy mondhat ilyet, Lenke néni?! — habogtam, aligha meggyőzően.

— Pedig tudom, hogy nem szeretsz engem. Pont olyan vagy mint ők... Ők szerettek. Ikrek voltak... Te már nem tudhatod... húsz és fél évesen... a nácik... meg a Hitler... nem tudhatod...

Sántikál a liftig. Igyekszik, hogy ne kelljen megvárni lakótársát a harmadikról. Eltűnik a lift, felrepíti a negyedik emeletre... negyvenedik éve egyedül.

Miklós

Az utolsó szó jogán

Igen, emlékszem, miután vége lett annak a nevezetes egy hónapnak, amely a kalocsai kitérő után adatott; és meg kellett jelenni az egyetemen beiratkozás, kollégiumi beköltözés, no és legfőképpen az egyetemi élet elkezdése okán, leültem a 49-es villamos megállója korlátjára, az egyetemet, pontosabban a klub akkori ablakát néztem, ahol később a gólyabál megnyitó keringőjét és polkáját gyakoroltuk; nos, ott ültem, és arra gondoltam, hogy most aztán nagyon lassan kell haladnia az időnek, és megborzongva gondoltam arra a napra, amikor már majd mint diplomás közgazdász fogok itt ülni, és... ugyanarra gondolni. És, hogy vagyunk most, Kedves Uram? Hát eltelt az idő? Igen.

Már akkor kezdett nekem gyanússá válni a dolog, amikor egyre inkább elfogytak a barátok, ismerősök, a büfé elől. Amikor hiába kerestem egy-egy felsőbb éves ismerősömet, vagy ahogy fogytak az index lapjai.

Mindig szerettem okos emberekkel beszélgetni, bölcs tanácsot, fineszt kapni tőlük, s mennyire meglepődtem, mikor tőlem várták el ugyanezt az ifjú gólyák, és más madarak. A legrosszabb mégis az volt, amikor kubai barátom, Carlos, és a többiek végképp hazatértek; hiába, a szobatársam volt sok éven át, együtt hallgattuk a rohanó 2-es villamos robaját a tavaszi, pesti éjszakában. Rossz volt látni rajta néha a kubai tengerpart utáni vágyat; hát Carlos, vágysz-e ide vissza, ebbe a második emeleti kollégiumi szobába, megenni egy zsíros kenyeret hagymával és hallgatni valami jó zenét, mondjuk a Jethro Tull-t? Meg a többiek, Szasza, Lajos...

És Ti, fehér babáim, fehér babáim, fehér babák... És még arra is emlékszem, hogy mennyire a magaménak éreztem az egyetem régi épületét, a lépcsőkorlátokat, a folyosó padját, ahol a vizsgára várva ültem, a káposztaszagú ebédlőt, a bejárat nyikorgó ajtaját, a portás néni mosolyát.

És tudod mi a jó? De, tényleg.

Hogy láttam a múltkor a lépcsőn lefelé menet egy figurát, valami gólya lehetett, aki úgy nézett rám, mint egy marslakóra. Úgy értem, úgy érezhette, hogy „Figyeld micsoda figura, ez mit kereshet itt?" Tehát, otthon volt. És ez tényleg jó.

Mert akárhogy is, szeretni kell ezt az épületet, ezeket a termeket, ahol vizsgáztunk, és gyere, mielőtt elrohannál, ülj le egy kicsit ide, a 49-es megálló korlátjára, és nézd meg ezt az épületet.

Érdemes.

Nagy Csaba

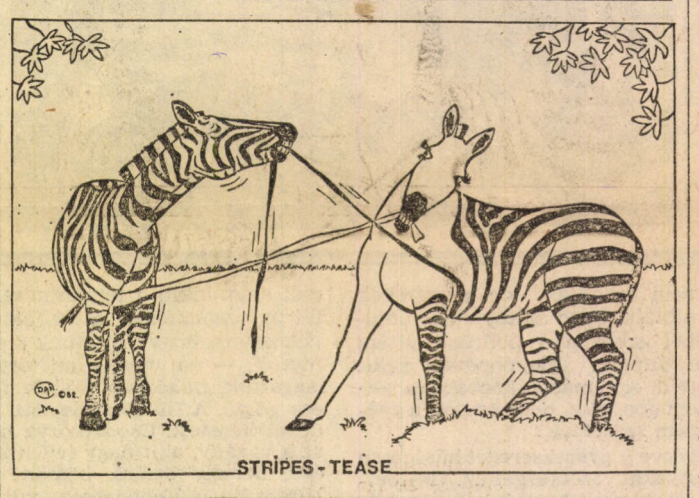

STRIPES - TEASE

Riport március 15-én

Március 15-e borongós délelőttjén elindultunk néhány barátommal szétnézni az ünneplő városban. Végül is a Petőfi-szoborral kötöttünk ki, amelynek talapzatát már sok száz csokor tarka virág borította. Mi is vettünk pár szálat, elhelyeztük a többi közé, s néhány percig kicsit megilletődötten álltunk a szobor előtt, majd akartunk volna továbbmenni, amikor egy magnóval és mikrofonnal fölszerelkezett fiú állt elénk és megkért, hogy hadd készíthessen egy kis riportot velünk. Megnyugtatásul közölte, hogy nem a TV-től, vagy a rádiótól jött, hanem a Műszakira jár, és egyszerűen csak érdekli néhány dolog. Feltette nyomban az első kérdést: „Láttam, hogy ti is virágot vittetek a szoborhoz. Mondjátok csak, mit is jelent számotokra Petőfi?"

És most következett az, ami miatt elhatároztam, hogy papírra vetem a kalandunkat. Mi, értelmesnek tartott, 20 éves fiatalok nem tudtunk erre a kérdésre felelni. Nem is tudom, mennyi idő telhetett el — jó soknak tűnt —, amíg egy szót sem tudtunk kinyögni. Mindegyikünk a másikra meredt, a másiktól várta a választ. Amikor már kezdett kinossá válni a hallgatásunk, egyikünk, hogy mentse a helyzetet, gagyogni kezdett pár mondatot, hogy Petőfi számunkra a 48-as szabadságharc és egyáltalán a szabadságért folytatott küzdelem jelképe. Nem volt valami értelmes, tartalmas szöveg. Aztán jött a többi kérdés: Mit gondolunk arról, ahogyan megemlékezünk a 48-ban történtekről. Átérzik-e az emberek e nagy jelentőségű történelmi esemény nagyszerűségét? Helyesen tanítják-e az iskolákban a történelmet? Ha nem, hogyan kellene? Kinek a feladata lenne, hogy hazaszeretetre nevelje a fiatalokat, felébressze bennük nemzeti érzéseiket, magyarságtudatukat.

Az első döbbenetünkből magunkhoz térve, valamivel gördülékenyebben felelgettünk, de mindnyájan éreztük, hogy pillanatnyilag rögtönzött, sokszor közhelyszerű mondatokat mondunk, amelyekből kitűnik, hogy ezeket a kérdéseket-problémákat nem gondoltuk át még magunkban, nem vitattuk meg egymás között, nincs róluk kialakult véleményünk.

A riportot készítő fiú már régen továbbállt, újabb interjúalanyok után kutatva, s mi még mindig „földbegyökerezett" lábbal álltunk, és be kell vallani, szégyelltük magunkat, hogy így „leszerepeltünk".

Vagy mégis jelent valamit számunkra ez az ünnep? Ideje lenne elgondolkoznunk ezen, s akkor talán nem jönnénk zavarba, ha riportot készítenek velünk március 15-én.

—s —s

★

A szerk.: *Ott kellene a cikknek kezdődni, ahol befejeződik: hogy mit is jelent nekünk Petőfi, március 15., a reformkor. Szerintünk is sajnálatos, hogy felnőtt értelmiséginek készülő emberként csak néma tétovasággal tudtatok reagálni a kérdésekre.*

Reméljük, hogy ez a jelenség azért nem általános egyetemünkön.

Milliók miliője

A szemem könnyezik. Harapni lehetne a csípős füstöt. A bárpulton hamutálca. A mellettem ülő úr nekem félig hátat fordítva beszélget. Félkörívszerűen behajtott bal kezével a kis kerek hamust babrálja. Majdnem elfér a tenyerében. Középső és mutatóujja között cigaretta. Elmélyülten magyaráz valamit. A füstforrás lassan végigég. A hamu lepereg a kézháton — a bárpultra. Egy pillantás oldalra — oda sem figyelve, rutinszerűen előkerül az újabb szál. Csücsörít az ajak, kattan az öngyújtó. Egy-két mély szippantás — felizzik a parázs. Szertartásos mozdulatok — kis kékesszürkés felhőcskék a levegőben. Imbolyagva, lebegve, kísértetszerűen szétfoszlanak a karikák, és ködként megülik a helyiséget. Belecsapok a levegőbe — a sűrű fátyol megrebben, majd megnyugszik — mint a tócsa víztükre, miután elnyelte a beledobott kavicsot.

A ma embere az apróra tört, szárított dohánylevelet, belecsavarva egy darab papírba úgy isteníti, mint sok-sok ezer évvel ezelőtti őseink a tüzet, ez is az ősi ösztönök egyike lenne? Erről nem szól a pszichoanalízis.

Köhögés szakítja meg a pöfékelést. Zihál a tüdő. Erőlködnek a légcsőhólyagocskák. Aztán fáradtan lecsendesednek. Nézem a cigarettát tartó ujjakat. A körmök és az ujjvégek is sárgák a nikontintól.

A bárpult túlsó oldalán Katalin épp elnyom egy csikket. Észreveszi, hogy figyelem a mozdulatot. Majd — mintha kitalálta volna mire gondolok — megszólal.

— Nem tudom, miért szívom egymás után őket. Pedig nem is kívánom.

Hümmögök. Mérnök barátom jut eszembe. Megpróbált leszokni a dohányzásról. Öt hónapig bírta. Aztán egyszer azon kaptuk, ismét füstöt ereget. Tudjátok, hiztam három kilót. Amióta megint füstölök, egy kilót már leadtam — magyarázta.

Újra Katalinra nézek. Kezében újabb szál Marlboro. A mellette ülő előzékenyen tüzet ad és a köhögésroham ismét előveszi.

A doki azt mondta, jobb lesz, ha mérséklem a cigizést. De nagyapám suttyó gyerekkora óta dohányzik, napi egy dobozzal is elszív. Nemrég múlt hetvennyolc, és kutyabaja — mondja barátjának.

Egyik ismerősöm várandós volt, többször rászóltunk, persze csak finoman, hogy esetleg leszokhatna a cigarettáról. Ilyenkor sértődötten nézett ránk, és dacosan szívta tovább a Sophianaet.

Mikor hazaértem a koliba, megállapítottam, hogy a ruhadarabjaimba teljesen beitta magát a nikotinszag. Ki kell őket öblíteni. Egyik szobatársam idegesen ér haza. Hogy megnyugodjon, rágyújt.

Amúgy január 21. piros betűs nap volt az élvezeti cikkek fogyasztóinak. Gyakorlatilag csak az ital és a cigaretta árát nem emelték. Ha meggondolom, ez is egy ok a (több) füstölésre.

Közben vendégeket kapunk. Előkerül a cigi és a gyufa. Meg se kérdezik, hogy esetleg nem zavar-e valakit. Lassan már a saját szobámból is kifüstölnek. Kénytelen leszek rágyújtani, hogy én is el tudjam viselni.

Különben minden dobozon rajta a felirat:

„A dohányzás káros az egészségre!"

Budai János

Macskaperspektíva

Mottó: „Ki volt az a kolbászbotra szervirozott, téliszalámitól elrugaszkodott, pálpusztai illatú öngyilkosjelölt, aki elvitte a fél kiflimet?"

A macska, akit ismerősei és tisztelői csak „Egérnek" szólítottak — illetve sehogy sem szólítottak, csak szidtak, átkoztak, megkergettek és ledarálással fenyegettek — nagyot ásított és körülnézett az ágy alatt. — Itt egy kiflivég, ott egy szalámivég. Nem valami rózsás kilátások, pedig hamarosan vacsoraidő. Persze ilyenkor hét végén mit várjon a macska. A kétlábúak így péntek táján már tejet és kiflit, zsíros kenyeret és vajas szemlét esznek, takarékoskodnak, beosztanak és kölcsönkérnek. A libacomb, a sonka már rég eltűnt az ablakokból. A vasárnap este és a hétfő sokkal kedélyesebb. Olyankor az emberek egészen mások. Esznek, isznak, nevetnek — és törlesztik az adósságot. Igaz akkor is nehéz munkával szerzi meg a szegény macska a vacsoráját. A múltkor is három erkélyen át cipelt egy fél füstölt kolbászt, hogy legyen valami az uborkasalátához. Olyankor friss sörhab csöpög az üvegekből, mostanra már az 52 fokos házi rettenetes is ráfagyott az üvegek falára. Nehéz egy szegény macska élete!

Két dologban bízhat. Abban a csodálatos anyai gondoskodásban, amely háromnapi hideg élelemmel tölti meg a kollégiumba visszatérő diákok bőröndjeit, és abban a gyermeki naivitásban, amely hétről hétre az ablakba varázsolja a finom falatokat. A macska számára megközelíthetetlen hűtőszekrényekben pedig, avas szalonnák, ottfelejtett tejfölök és hasonlók fagyoskodnak. Onnét ugyanis már az első nap után mások vacsoráját lopták el azok, akiknek a vacsoráját előző nap a macskák ellopták.

Tolnai János

Mozaikok a villamosról

Késő este volt, színhely a 4-es vagy a 6-os vonala. Színházból jöttünk ki éppen. Két vagy három megálló után két idős hölgy zötykölődött az ajtóhoz. Egy fiatal srác megkérdezte tőlük, hogy segíthet-e? A fiatalabbik megköszönve lemondott a segítségről, mondván, hogy majd ő lesegíti a másik hölgyet, aki viszont igen-igen nehezen járt. Félúton volt a villamos és a föld között, amikor a vezető gondolt egyet és bezárta — azaz rázárta a nénire — az ajtót. A másik néni rémületében megverte a vezetőfülke ablakát, mire a vezető kinyitva a már mozgó villamos ajtóit, a következőket mondta:

„Aki ilyen vén, hogy már járni sem tud, minek jár villamossal, járjon taxival, azt ugráltathatja." Elgondolkoztam, ennyire tájékozatlan, vagy csupán bunkó volt ez a villamosvezető?

★

Tíz percem volt a vonatindulásig és még jegyet is kellett vennem. Három csomaggal (nem kicsik) rohanok a villamosmegállóba, ahol az utolsó lehetőségem éppen indulni készül... záródnak az ajtók, kérem vigyázni — kétségbeesetten átvágok az úttesten — szabály ide vagy oda, el kell érnem a vonatot — és a sínen töröm magam, már amennyire képes vagyok. Intenék a vezetőnek, ha lenne szabad kezem, de ekkor csoda történt. A villamos megállt, nyílott az ajtó és a villamosvezető sietett oda hozzám: „Elnézést, asszonyom! Biztosan nehéz, segíthetek?"

Hát mit válaszoljon ilyenkor az ember, illetve az „asszony"...

—ági—